

KÜRESEL VE BÖLGESEL TİCARİ GELİŞMELER

TTIP VE TÜRKİYE

Abdullah KÖTEN

Mart 2015

**KÜRESEL VE BÖLGESEL TİCARİ GELİŞMELER
TTIP VE TÜRKİYE**

Abdullah KÖTEN

**Ankara Sanayi Odası Yayını
Yayın No: 64
ISBN: 978-605-137-456-7**

**Ankara- Mart 2015
3000 Adet**

Baskı Öncesi Hazırlık
SSB Matbaa Reklam Yayıncılık Ticaret limited Şirketi
Tahran Caddesi No: 7/9
Kavaklıdere / ANKARA
Tel: (0312) 468 01 56 Faks: (0312) 468 01 97

Baskı
MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri
Uzayçağı Cad. 1254 Sok. No: 2 OSTİM/ANKARA

**Ankara Sanayi Odası
Atatürk Bulvarı No: 193
(06680) Kavaklıdere/ANKARA
Tel: (0312) 417 12 00 Faks: (0312) 417 52 05
e-mail: aso@aso.org.tr www.aso.org.tr**

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

1. GİRİŞ	1
2. ARKA PLAN	2
2.1. KÜRESEL TİCARİ GELİŞMELER	2
2.1.1. Tarım	5
2.1.2. Tarım Dışı Ürünlerde Pazara Giriş	7
2.1.3. Hizmetler	8
2.1.4. Fikri Mülkiyet Hakları	11
2.1.5. Menşei Kuralları	14
2.1.6. Sağlık ve Bitki Sağlığının Korunması	14
2.2. BÖLGESEL TİCARİ GELİŞMELER	14
3. TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI (TTIP)	16
3.1. TTIP'İN BOYUTU	17
3.2. TTIP'İN OLUŞUMU	19
3.3. ABD-AB TİCARİ İLİŞKİLERİ	22
3.3.1. Mal Ticareti	22
3.3.2. Hizmetler Ticareti	24
3.4. ABD-AB YATIRIM İLİŞKİLERİ	24
3.5. TTIP'İN ABD VE AB EKONOMİLERİNE ETKİSİ	25
3.5.1. Tarifeler	26
3.5.2. Tarife Dışı Engeller	26
3.6. TTIP MÜZAKERELERİNDE MEVCUT DURUM	29
4. TTIP VE TÜRKİYE	31
4.1. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	32
4.2. TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDEKİ GELİŞMELER	34
4.3. TÜRKİYE-AB EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİ	36
4.4. TÜRKİYE-ABD EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİ	38
4.5. TÜRKİYE-ABD HÜKÜMETLER ARASI İLİŞKİLER	41
4.6. TTIP'İN TÜRKİYE EKONOMİSİNE OLASI ETKİSİ	43
5. TTIP-TÜRKİYE İLİŞKİSİ	45
5.1. EKONOMİK BOYUT	45
5.2. HUKUKİ BOYUT	45
5.3. JEOKÜLTÜREL BOYUT	47
6. SONUÇ	48
KAYNAKLAR	50

SUNUŞ

Bazı ekonomistlerin deyimiyle dünyayı küçük bir köy haline getiren küreselleşme; her alanda olduğu gibi sanayide de farklı risk ve fırsatları beraberinde getirmiştir. Herşeyden önce, bilgiye erişim kolaylaşmıştır. Bu, üretim ve üretim modelleri geliştirilmesi bakımından sanayicilere büyük imkan sunmaktadır. Ancak, rekabet de bir o kadar yoğunlaşmıştır. Korumacı politikaların hakim olduğu dönemlerde, bir şehir, bölge veya ülke içinde rekabet eden işletmeler bugün, dünyanın en ücra köşelerinde yer alan işletmeler ile rekabet etme durumundadır. Bu itibarla, işletmelerin, mevcut ve yeni yapacakları yatırımlarını, bu gerçeği göz önünde bulundurarak değerlendirmeleri sürdürülebilir bir büyüme bakımından büyük önem taşımaktadır. Başarı, rakiplerinden bir adım önde farklı ve kaliteli üretimde yatmaktadır.

Türk sanayi, özellikle, AB ile oluşturulan bölgesel entegrasyonun etkisiyle küresel entegrasyonda büyük mesafe katetmiştir. En önemlisi; bu süreçte ülkemizde etkin bir müteşebbis ruhu oluşmuştur. Ancak, sanayimiz aşırı rekabetin yaşandığı klasik sektörlerde yoğunlaşmıştır. Geleceğe yönelik hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için, dünyadaki gelişmeler dikkate alınarak, sanayide ileri teknolojiyi ön plana çıkartacak dönüşüme ihtiyaç bulunmaktadır.

Günümüzde, dünyada yaşanan ekonomik ve ticari gelişmelerin izlenmesi ve bu gelişmelere göre planlama yapma hem firmalar hem de ülke ekonomisi bakımından elzem hale gelmiştir. Bu bakımdan, eski bürokratlarımızdan Abdullah Köten'in küresel ve bölgesel gelişmeler, TTIP ve Türkiye hakkında yaptığı bu çalışmanın, dünyadaki mevcut durum ve geleceğe bakış açısından önemli bir hizmet olacağı kanaatindeyim. Emeklerinden dolayı kendisine teşekkür ediyorum. Ayrıca, bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen Genel Sekreterimiz Doç. Dr. Yavuz Cabbar ve Basın Danışmanımız Okan Saykun'a katkılarından dolayı şükranlarımı sunuyorum.

Nurettin Özdebir
ASO Yönetim Kurulu Başkanı

KÜRESEL VE BÖLGESEL TİCARİ GELİŞMELER TTIP VE TÜRKİYE

1. GİRİŞ

Dünyada, özellikle iletişim alanında kaydedilen hızlı gelişme sonucu, farklılıkların yerini ortak değerlerin aldığı bir süreç yaşanmaktadır. Gerçekten dünya bugün, çok uzak değil, yakın geçmişe göre bile büyük farklılık göstermektedir. Kendine özgü değerleriyle dünyanın diğer kesimlerinden kısmen veya tamamen kopuk toplumlar, iletişim teknolojileri sayesinde dünyanın diğer kesimlerinin farklı değerlerini öğrenmekte, paylaşmakta, toplumsal değerler yerini küresel değerlere bırakmaktadır.

Küreselleşme veya globalleşme diye tanımlanan bu olgu, toplumların tüm kesimlerine yeni imkanlar sunarken şüphesiz yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Nitekim bilgi paylaşımının arttığı, neredeyse hiçbir şeyin gizli kalmadığı ortamda “öğrenme” olgusu “tüketim” olgusunu tetiklemekte, buna bağlı olarak da dünya üretiminde ve ticaretinde ciddi anlamda artış kaydedilmektedir. Topluma refah olarak yansıyan bu gelişme, toplumsal ve küresel dengesizliklerin (imbalances) oluşması durumunda ise “anarşi” ve “kriz”e dönüşmektedir. Gelir dağılımındaki sorunlar radikalizme, popüler yönetimler nedeniyle oluşan iç dengesizlikler ile, bencil veya işbirliği eksikliği nedeniyle oluşan ülkelerarası dengesizlikler ise küresel ekonomik krizlere sebep olmaktadır.

Bu gelişmeler, refahı da sorunları da ortak hale getirmiştir. Artık dünyanın bir kesiminde ortaya çıkan soruna dünyanın diğer kesiminin duyarsız kalması mümkün bulunmamaktadır. Bir tarafta başlayan yangın er veya geç diğer taraflara da sıçramaktadır. Bu gerçeğe rağmen, bir kesimin tek başına üstesinden gelmesinin imkansızlaştığı global krizlerin engellenmesi ve çözümü konusunda, ülkelerin yeterli duyarlılığı göstermediği, bencil davrandığı ve işbirliğine gitmediği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, küresel işbirliğinin yetersiz olduğu dönemlerde bölgesel işbirlikleri daha fazla önem kazanmaktadır. Ancak, bölgesel entegrasyonların, küresel refah artışı ve sorunların çözümünde ne kadar başarılı olduğu hususu da tartışmaya açıktır.

ABD ile AB arasında ekonomik ve ticari entegrasyonu öngören TTIP – Transatlantic Trade and Investment Partnership (Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı) işte küresel işbirliğinin tıkandığı böyle bir ortamda ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, TTIP’i doğuran küresel ticari gelişmelere kısaca değinilecek, daha ziyade, TTIP’in amaç ve kapsamı ile ülkemiz açısından önem ve etkileri üzerinde durulacaktır.

2. ARKA PLAN

2.1. KÜRESEL TİCARİ GELİŞMELER

I.ve II. Dünya savaşları öncesi ciddi ekonomik krizler yaşayan (1907 ekonomik durgunluk ve finansal kriz, 1929 – 1939 “Büyük Buhran”) ve bu krizlerde, dünya ticaretinde ülkeden ülkeye farklı disiplin ve uygulamalar ile korumacı politikaların etkili olduğuna inanan ABD, 1947 yılında İngiltere ile birlikte dünya ticaretinde kademeli serbestliği ve ortak kuralları öngören Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasını (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) hazırlamıştır. 1948 yılında 13 ülkenin imzasıyla yürürlüğe giren anlaşma, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)’nün (World Trade Organization - WTO) kurulduğu 1995 yılına kadar geçen 47 yıl süresince düzenlenen sırasıyla 1947 Cenevre, 1949 Anney, 1951 Torquay, 1956 Cenevre, 1960-1961 Dillion, 1964-1967 Kenedy, 1973-1979 Tokyo ve 1986-1994 Uruguay Raund müzakerelerinde, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi ve tüm üyeleri bağlayıcı ortak disiplinin oluşturulması yönünde önemli rol oynamıştır. Söz konusu sürede anlaşmaya taraf ülke sayısı da artmış, Uruguay Raund görüşmelerine gelindiğinde, bu sayı 123’e ulaşmıştır. İlk dört raund daha ziyade sanayi ürünlerinde tarife indirimlerine yoğunlaşırken, diğer raundlarda günün ihtiyaçları doğrultusunda gereksinim duyulan Anti- Damping, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler, Ticarete Teknik Engeller, İthalat Lisansları, Tarım, Tekstil, Tarife Dışı Engeller gibi pek çok konu ele alınmış ve yeni anlaşmalar ortaya çıkartılmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası Doğu ve Batı Bloku şeklinde iki kutba ayrılan dünyada GATT, daha ziyade Batı Bloku’nda küreselleşmeye hizmet etmiştir. Dolayısıyla, yapılan raundlarda müzakereler başlangıçta, ağırlıklı olarak ABD, sonrasında ABD ve AB görüşleri çerçevesinde şekillenmiştir.

Uruguay Raund sırasında kurulan ve 1995 yılında faaliyete geçen DTÖ, dünya ticaretinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Her şeyden önce GATT sadece ticareti düzenleyen bir anlaşma iken DTÖ, GATT ile birlikte Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (General Agreement on Trade in Services – GATS), Fikri Mülkiyet Hakları, Anlaşmazlıkların Halli gibi mal ve hizmet ticaretinin tümünü kapsayan uluslararası bir organizasyon olarak ortaya çıkmıştır.

2013 yılı itibariyle geçen 65 yıl içerisinde dünya ticareti, kademeli serbestliğe paralel olarak önemli ölçüde artmıştır.

Dünya Ticareti (Milyar Dolar)		
	İhracat (FOB)	İthalat (CIF)
1948	59	62
1953	84	85
1963	157	164
1973	579	594
1983	1.838	1.882
1993	3.677	3.787
2003	7.380	7.698
2012	17.930	18.186
2013	18.270	18.395

1948 yılında yaklaşık 59 milyar dolar olan dünya ticareti 2013 yılında 18 trilyonu aşmıştır. Dünya ticaretindeki asıl yükselişin Uruguay Raund'dan sonra yaşandığı ancak son yıllarda artışın yavaşladığı gözlenmektedir.

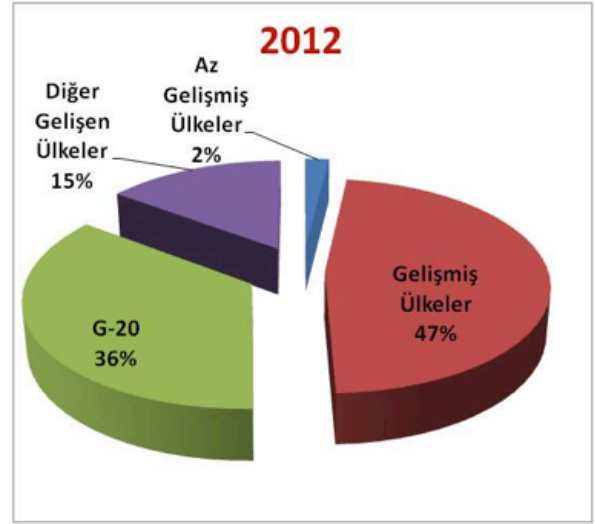
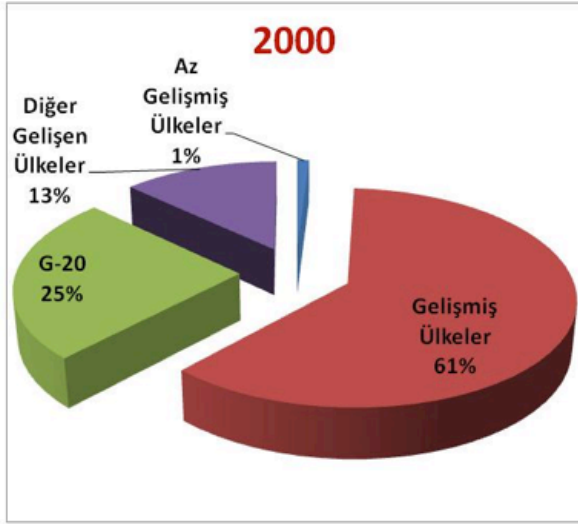
Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle tek kutuplu hale gelen dünyada, DTÖ platformuna Çin (2001) ve Rusya (2012) gibi iki önemli oyuncu katılmıştır. Bu, dünya ticaretinin küresel anlamda serbestleştirilmesi ve disipline edilmesi bakımından önemli bir gelişmedir. Ancak, müzakerelerde mutabakata varmayı da o derece güçleştirmiştir.

DTÖ'nun kurulması ile başlayan yeni dönemde, dünya ticaretinde önemli gelişme kaydedilmiştir. Bu gelişmelerden şüphesiz en fazla yararlananlar, başta Çin olmak üzere gelişme yolundaki ülkelerdir.

Dünya Ticaretinin Bölgesel Dağılımı										
	1948		1953		1973		1993		2012	
	İhr	İth	İhr	İth	İhr	İth	İhr	İth	İhr	İth
Dünya (Milyar \$)	59	62	84	85	579	594	3.677	3.787	17.930	18.186
Pay (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
K. Amerika	28,1	18,5	24,8	20,5	17,3	17,2	16,0	21,4	13,2	17,6
ABD	21,7	13,0	18,8	13,9	12,3	12,3	12,6	15,9	8,6	12,6
Kanada	5,5	4,4	5,2	5,5	4,6	4,2	3,9	3,7	2,5	2,8
Meksika	0,9	1,0	0,7	0,9	0,4	0,6	1,4	1,6	2,1	2,1
G. Amerika	11,3	10,4	9,7	8,3	4,3	4,4	3,0	3,3	4,2	4,1
Brezilya	2,0	1,8	1,8	1,6	1,1	1,2	1,0	0,7	1,4	1,3
Avrupa	35,1	45,3	39,4	43,7	50,9	53,3	45,3	44,6	35,6	35,9
Almanya	1,4	2,2	5,3	4,5	11,7	9,2	10,3	9,0	7,8	6,4
Afrika	7,3	8,1	6,5	7,0	4,8	3,9	2,3	2,8	3,5	3,4
Asya	14,0	13,9	13,4	15,1	14,9	18,5	26,1	23,6	26,1	31,8
Çin	0,9	0,6	1,2	1,6	1,0	1,1	2,5	2,7	11,4	10,0
Japonya	0,4	1,1	1,5	2,8	6,4	6,7	9,9	6,4	4,5	4,9
Hindistan	2,2	2,3	1,3	1,4	0,5	0,7	0,6	0,6	1,6	2,7

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

Yukarıdaki tablo, dünya ticaretindeki gelişmeler ve bu gelişmelerde, bölgeler ile ülkelerde yaşanan iniş ve çıkışları net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bunlardan en fazla dikkati çeken; savaş sonrası Alman ve Japon ekonomileri ve dolayısıyla ihracatında kaydedilen kademeli yükseliş, Meksika ekonomisinde NAFTA sonrası gelişme, başta AB ve ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin global ihracatta %70'lere varan payının günümüzde %50'lere gerilemesi ve yeni yükselen piyasalara işaret etmesidir. Gerçekten, 2000'li yılların başından itibaren Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika gibi ülkelerin ekonomilerinde, dünya ekonomik dengelerini değiştirecek gelişmeler yaşanmaktadır.

G-20 (%25)

Çin %7

Hindistan %4

Gelişmiş Ülkeler (%61)

AB %25

ABD %24

Japonya %8

Diğer Gelişmiş Ülkeler %5

G-20 (%36)

Çin %15

Hindistan %6

Gelişmiş Ülkeler (%48)

AB %19

ABD %20

Japonya %6

Diğer Gelişmiş Ülkeler %4

Kaynak: WTO - Word Trade Report 2014

Kişi başına düşen milli gelir bakımından hala gelişme yolunda ülke kabul edilen Çin, 2014 yılında 17 trilyon dolara ulaşan GSYH ile dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD'ni yakalamış ve hatta geride bırakmıştır. Yükselen piyasalar (Emerging Markets) şeklinde tanımlanan bu ülkelerdeki büyümeyi şüphesiz sadece ihracat artışına bağlamak mümkün değildir. Ancak, ihracattaki artışın ekonominin tüm unsurlarını harekete geçirdiği de bir gerçektir.

Goldman Sacks ekonomistlerinden Jim O' Neill, 2001 yılında bu ülkelerin (Türkiye hariç) ekonomik perspektifleriyle ilgili hazırladığı bir raporda ilk defa, ülkelerin baş harflerinden oluşan BRICS kısıtlamasını kullanmıştır.¹ 2006 yılından itibaren ekonomik blok şeklinde örgütlenen BRICS, bugün, global yönetimin (global governance) reformunda, ekonomik ve finansal konularda G-20, IMF ve Dünya Bankası, siyasi konularda ise Birleşmiş Milletler'de önemli bir güce sahiptir. Yükselen piyasalar arasında yer alan Türkiye'yi kapsayacak şekilde zaman zaman BRICS + T kısaltması da kullanılmaktadır. Ancak, uluslararası platformda Türkiye, BRICS'den ziyade G-20 içerisinde ve genelde Batı Bloku yönünde hareket etmektedir.

Gelişmiş ülkelerin karşısına yeni güçlerin çıkması, menfaat çatışmalarını ve dolayısıyla ortak karar alma zorluklarını da beraberinde getirmektedir. Nitekim, mevcut DTÖ anlaşmalarının günün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi ve ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap verecek yeni düzenlemelerin, diğer bir ifadeyle, anlaşmaların yapılması amacıyla 2001 yılında Doha'da başlatılan 8 inci ve DTÖ'nun kuruluşundan sonraki ilk Raund neredeyse tıkanmış ve bugüne kadar geçen 13 yıl içerisinde, gündemde yer alan; tarım, tarım dışı ürünlerde pazara giriş (Non - Agricultural Products Market Access -NAMA), hizmetler, ticaretin kolaylaştırılması, fikri mülkiyet hakları, çevre, DTÖ kuralları ve anlaşmazlıkların halli gibi konularda ciddi bir ilerleme sağlanamamıştır.

2007'nin ikinci yarısında ABD'de konut sektöründe başlayan ve daha sonra finansal bir boyut kazanarak tüm dünyayı etkisine alan kriz; anılan yılda ABD'nde 700 milyar dolara varan dış ticaret açığı, 543 milyar dolar bütçe açığı, 9 trilyon dolar federal borç ile esnek (kuralsız) finans sistemlerinin ortaya çıkardığı iç dengesizlikler yanında, başta Çin olmak üzere pek çok ülkenin korumacı politikaları ve ihracatın teşviki amacıyla para değerini manipüle (money manipulation) etmesinin ortaya çıkardığı dış dengesizliklere bağlanmaktadır. Bu süreç devam ettiği ve ortak hareket edilmediği sürece, benzer krizlerin kaçınılmaz olacağı ifade edilmektedir. Son global finansal krizden, G-20 ile IMF'nin yaptığı işbirliği ve elde edilen müspet sonuç, küresel sorunların önlenmesi ve aşılmasında, küresel işbirliğinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

Küresel çözümsüzlük, ülkeleri bölgesel çözüm arayışına itmektedir. Bu süreç daha önce yaşandığı gibi artan bir şekilde günümüzde de yaşanmaktadır. Son dönemdeki oluşumları daha iyi irdeleyebilmek için, Doha Raund gündeminde yer alan konulardan, yeni versiyon bölgesel oluşumları tetikleyen, derin görüş ayrılığının yaşandığı bazı konu başlıklarına aşağıda özetle değinilmiştir.

2.1.1. Tarım

Tarım; GSYH'ya katkısı, istihdam ve gıda güvenliği bakımından hem gelişmiş hem de gelişme yolundaki ülkeler için stratejik bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, tüm ülkeler, tarım ürünlerinde sahip olduğu avantajı koruma, kendi kendine yeterli olma ve sektörü mümkün olduğu ölçüde geliştirme gayretindedir. Bu çerçevede, gelişmiş ülkeler teknolojik gelişmelerden azami ölçülerde yararlanma yanında ciddi anlamda üretim ve ihracat desteğine başvururken, yeterli finansal kaynağa sahip olmayan gelişme yolundaki ülkeler, ekonomilerinin omurgasını oluşturan sektörü yüksek gümrük vergileri ile korumaya çalışmaktadır.

Dünya Bankası'nın tarımsal gelişme ile ilgili olarak 2008 yılında hazırlamış olduğu bir rapora göre, OECD'nin üreticilere verilen desteklerin azaltılması amacıyla yürüttüğü çalışma sonucu, Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran Uruguay Raund öncesi 1986-1988 döneminde, çiftçi kazançlarının brüt değeri itibarıyla %37 olan destek oranı, 2003-2005 döneminde %30'a düşürülmüştür. Ancak, %7'lik bir düşüğe rağmen, aynı dönemde yıllık destek miktarı 242 milyar dolardan 273 milyar dolara yükselmiştir. Bunun %90'ı Avrupa Birliği, ABD, Japonya ve G. Kore tarafından verilmiştir.² Bu politikanın ortaya çıkardığı üretim fazlası nedeniyle ihracatta maliyet mevhumunun ortadan kalkması, özellikle gelişme yolundaki ülkeler üzerinde ciddi baskıya neden olmaktadır. Bu durum karşısında, bazı ülkelerdeki %200' leri aşan gümrük vergiler bile yerli üretimi korumakta yetersiz kalmaktadır.

Dünya tarımsal üretimi, ihtiyacı karşılayacak seviyededir. Önümüzdeki yıllarda da üretimin nüfus artışının üzerinde seyredeceği ve ciddi bir iklimsel değişim yaşanmadığı sürece dünya piyasasına tüketimin üzerinde ürün girişi olacağı tahmin edilmektedir.

	2005/2007	Pay	2050	Pay	Artış
Nüfus (Milyon kişi)	6.592	-	9.150	-	%39
Gelişen Ülkeler	5.218	%79	7.671	%84	%47
Gelişmiş Ülkeler	1.351	%21	1.439	%16	% 7
Üretim (Milyon ton)	8.889	-	14.222	-	%60
Üretim Endeksi	100	-	160	-	-
Tüketim (Kcal/kişi/gün)	2.772	-	3.070	-	%11
Gelişen Ülkeler	2.619	-	3.000	-	-
Gelişmiş Ülkeler	3.360	-	3.490	-	-
Toplam Ekilebilir Arazi (Milyon hektar)	1.592	-	1.661	-	% 4
Gelişen Ülkeler	624	%39	586	%35	% -6
Gelişmiş Ülkeler	968	%61	1.075	%65	%11

Yukarıdaki rakamlardan³ anlaşılacağı üzere, 2005/2007 döneminde 6.592 milyon olan dünya nüfusu 2050 yılına kadar %30 artışla 9.150 milyon kişiye ulaşacaktır. Söz konusu dönemde, gelişmekte olan ülkelerin nüfusu 5.218 milyondan %47 artışla 7.671 milyona ulaşırken, gelişmiş ülkelerin nüfusu sadece %7 artışla 1.351 milyondan 1.439 milyona yükselecektir. Gelişmekte olan ülkelerin halen toplam nüfus içinde %79 olan payı %84'e yükselecek, buna mukabil, gelişmiş ülkelerin %21 olan payı %16'ya gerileyecektir.

Nüfus mevcutta ve gelecekte gelişmekte olan ülkelerde, üretim ise gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmaktadır. Gerçekten bugün başta ABD olma üzere gelişmiş ülkeler, kahve, kakao ve kauçuk gibi tropikal ürünler dışında temel tarımsal ürünlerin ana üreticisi ve ihracatçısı durumundadır.

ABD'nin toplam 1.5 trilyon dolar civarındaki ihracatında, 24 milyar dolar ile soya fasülyesi 7 'nci, 10 milyar dolar ile mısır 17'nci sırada pek çok sanayi ürünün önünde yer almaktadır. Ayrıca, ABD'nin yıllık 132 milyar dolarlık tarımsal ürünler ihracatında buğday 7, pamuk 6, badem ve benzeri kabuklu meyveler 6, kümes hayvanları eti 5 ve pirinç 2 milyar dolar ile önemli paya sahiptir.⁴ Söz konusu ürünlerin mevcut üretim ve ihracat kapasitesinin ciddi anlamda artırılması da imkan dahilindedir. Benzer tablo AB için de geçerlidir. ABD'de olduğu gibi AB dünya tarım ürünleri ihracatının %10'unu gerçekleştirmektedir. AB içi ticarete dahil edildiğinde bu oran 613 milyar dolar ile %37'ye ulaşmaktadır. AB ve ABD, dünya toplam mal ihracatının yaklaşık %9'una tekabül eden 1.657 milyar dolarlık tarım ürünleri ihracatının ve aynı oran ile 1.745 milyar dolar olan tarımsal ürün ithalatının yaklaşık yarısını gerçekleştirmektedir ve denge bu iki ülke ve ülke grubunun lehindedir. İşlenmiş gıda ihracatında ise ABD ve AB'nin payı %60'ı aşmaktadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin temel ihraç ürünlerinden kahve ve kakao'nun ham ve işlenmiş ticareti de gelişmiş ülkelerin kontrolü altındadır.

Dünya tarımsal üretiminin, 2005/2007 – 2050 döneminde, %39'luk nüfus artışının üzerinde %60'lık bir artışla 8.889 milyon tondan 14.222 milyon tona ulaşacağı hesaplanmaktadır. Söz konusu dönemde, mevcut 1.592 milyon hektar üretim alanının %61'ne sahip gelişmiş ülkelerin payının 2050 yılına kadar %65'e çıkacağı buna karşın gelişmiş ülkelerin payının %39'dan %35'e düşeceği dikkate alındığında, üretim ve tüketim dengesizliğinin gelişme yolundaki ülkeler aleyhine derinleşerek devam edeceği anlaşılmaktadır.

Hali hazırdaki tüketim, gelişme yolundaki ülkelerde 2.700, gelişmiş ülkelerde 3.300 kcal/kişi/gün'dür. Basal Metabolic Rate (BMR)'e göre, yetişkin bir kişi hiç hareket etmeden yaş, cinsiyet, boy ve ağırlığa bağlı olarak günlük 1300-1700 kcal'ye ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda, 2700 kcal, günlük yaşamın sürdürülebilirliği bakımından yeterlidir. Ancak, ortalama olan bu rakama gelişme yolundaki ülkelerde ne kadar kişi erişebilmektedir. Hesaplamalar, gelişme yolundaki ülkelerin %44'nün, diğer bir ifadeyle, 2.3 milyar kişinin yeterli günlük kaloriyi alamadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, dünya 1 milyar kişi aşırı açlık sınırı kabul edilen 1,25 dolar/gün, 2.2 milyar kişi açlık sınırı kabul edilen 2 dolar/gün altında gelire sahiptir. Aşırı yoksulluğun (1,25 dolar/gün) bölgesel durumu aşağıdaki şekildedir (2008).⁵

- Sahara Altı Afrika	% 49,7
- Güney Asya	% 34,1
- Uzak Doğu ve Pasifik	% 13,7
- Latin Amerika ve Karayipler	% 5,4
- Orta Doğu ve K. Afrika	% 2,1
- Avrupa ve Orta Asya	% 0,5

Söz konusu listede doğal olarak Kuzey Amerika yer almamaktadır. Sıkıntının Sahra Altı Afrika ile Güney Asya ve Güneydoğu Asya'da yoğunlaştığı ancak gelişmekte olan hemen her ülkenin bir parçası olduğu görülmektedir. Açlık, dünyayı global anlamda tehdit eden radikalizm, uyuşturucu ticareti ve benzeri kanundışı faaliyetleri besleyen temel kaynaktır. Küreselleşme sonucu gizliliğin kalktığı, diğer bir ifadeyle, daha önce dünyanın diğer bölümlerindeki yaşantı hakkında hiç bilgisi olmayan veya çok sınırlı bilgisi olan aç insanların bugün tüm yaşantıyı olduğu gibi görmeleri bu tehlikeyi daha da artırmaktadır. Ayrıca, bu ülkelerde adil olmayan yönetim, yolsuzluk ve gelir dağılımı uçurumu, sorunu isyan boyutuna taşımaktadır.

Netice itibariyle, dünyada ihtiyacı karşılayacak miktarda ve hatta ihtiyacın üzerinde bir tarımsal üretim mevcuttur. Ancak, daha ziyade gelişmiş ülkelerde yoğunlaşan bu üretime, finansal kaynak sıkıntısı nedeniyle, gelişme yolundaki ülkelerin erişimi mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla, dünden bugüne devam eden ve gelecekte de süreceği tahmin edilen, ülkelerin eşit şartlarda rekabetine imkan tanınmayan bir ortamda, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi zorluğunu sürdürmektedir. Kaldı ki, gelişme yolundaki ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmeleri sağlanamadığı sürece, tarımsal ürünler ticaretinin serbestleştirilmesi, gelişmiş ülkeler açısından da fazla bir anlam taşımayacaktır. Bu itibarla, ortak menfaatlerden ziyade bireysel menfaatlerin öne çıkması nedeniyle, sadece gelişmiş ülkelerle gelişme yolundaki ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin bile karşı karşıya geldiği tarım, DTÖ'nün her zaman en sıkıntılı gündem maddesi olmuştur ve olmaya devam edecektir.

2.1.2. Tarım Dışı Ürünlerde Pazara Giriş (Non - Agricultural Products Market Access-NAMA)

GATT anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1948 yılından Uruguay Raund'a kadar tarım dışı ürünlerin ticaretinin serbestleştirilmesi üzerinde durulmuştur. Tarım, Uruguay Raund sırasında hazırlanan ve Dünya Ticaret Örgütü kapsamında 1995 yılında yürürlüğe giren Tarım Anlaşması ile birlikte dünya ticaret sistemine dahil edilmiştir. Geçen yaklaşık 47 yıllık sürede, bugün

yaklaşık 18 trilyon dolar civarındaki global mal ticaretinin %90' nı oluşturan tarım dışı ürünlerin serbestleştirilmesi hususunda önemli mesafe katedilmiştir.

	Ortalama Uygulanan (MFN) (%)	Konsolide Edilen (Bound Rate) (%)	Konsolide Oranı (Bound Line) (%)
Dünya	8,5	27,0	80,1
Gelişmiş Ülkeler	2,7	6,3	98,9
G-20 Ülkeleri	10,1	29,2	80,0
En Az Gelişmiş Ülkeler	7,1	42,2	45,5

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

Tarım dışı ürünlerin dünya ortalama bağlayıcı tarife oranı %27, ortalama uygulama oranı ise %8,5'dir. Dünya Ticaret Örgütü'ne konsolide edilen ürünlerin miktarı %80 civarındadır. Diğer bir ifadeyle, DTÖ'ne henüz entegre edilmemiş %20 civarında ürün bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin konsolide oranının %100'lere yaklaştığı dikkate alındığında, entegre edilmeyen ürünlerin büyük bir bölümünün (%45,5) başta en az gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişme yolundaki ülkelere (%85) ait olduğu görülmektedir. Konsolide edilmeyen ürünlerde, ilgili ülkelerin gümrük vergilerinde istedikleri gibi düzenleme hakkı bulunmaktadır. Doha Raund müzakerelerinde konu başlıklarından biri, tüm tarifelerin DTÖ'ne konsolide edilmesi, dolayısıyla konsolide edilen oranların üzerinde bir tarifelin uygulanmasının önlenmesi amaçlanmaktadır.

Gümrük vergileri, yerli üretimi korumak ve gelir elde etmek amacıyla ihdas edilmiştir. Ancak, günümüzde, gelişmiş ülkelerde ve nispeten gelişme yolundaki ülkelerde, vergilerin bütçe kaynağı olma özelliği ortadan kalkmıştır. Bu vergiler hala en az gelişmiş ülkelerde bütçenin ana gelir kaynağı olmaya devam etmektedir. Bu süreçte, gelişmiş ülkelerin ortalama vergi oranı %2,7 gibi çok düşük bir seviyeye inmiş görünmekle birlikte, yerli üretimin korunmasına yönelik tedbirler sürmektedir. Her şeyden önce, bu düşük oran, söz konusu ülkelerin rekabet gücünün yüksek olduğu bilgi teknolojileri ile, ham maddelere ya hiç vergi uygulanmaması veya %1'ler gibi çok düşük seviyede vergi uygulamasından kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin halen bazı tekstil ve konfeksiyon ürünleri gibi rekabete açık klasik sektörlerde %25'ler seviyesinde vergi uyguladığı bilinen bir gerçektir. Ayrıca, bu ülkeler, yerli sanayii korumak amacıyla, gerektiğinde GATT'ın VI. Maddesinin uygulanmasına ilişkin Anti-Damping Anlaşması ile Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşmasını devreye sokmakta, SPS tedbirleri ve teknik engellere sıkça başvurmaktadır.

Yaklaşık 18 trilyon dolara ulaşmış bulunan dünya mal ticaretinin %90' nı oluşturan tarım dışı ürünler ticaretinin, tüm tarifelerin konsolide edilmek ve başta G-20 olmak üzere gelişme yolundaki ülkelere kademeli indirimle geçilmek suretiyle daha da artırılması imkan dahilindedir. Ancak, bugüne kadar oluşan sistemde, ortak fayda ve güven eksikliği bunu zorlaştırmaktadır.

2.1.3. Hizmetler

Ticari hizmetlerden, haberleşme, müteahhitlik, dağıtım, eğitim, çevresel hizmetler, finans, sağlık, turizm, kültürel ve sportif faaliyetler ve taşımacıya, insan hayatını doğrudan etkileyen

hemen hemen her alanı kapsayan hizmetler, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Hizmetler; global istihdamın üçte birini, üretimin üçte ikisini sağlamaktadır. Her ülkenin GSYH'nın yarısından fazlası hizmetlerden oluşmaktadır. Bu oran gelişmiş ülkelerde %70'lere ulaşmaktadır.

Hizmet ticareti insan refahı ile doğrudan ilgili ve mal ticaretinin gelişmesini sağlayan temel unsurdur. Teknolojideki hızlı gelişme ve serbestlik sonucu maliyetlerin düşmesi; hizmetlere erişimi kolaylaştırmakta, hizmet kalitesi ve çeşidini artırmakta, mal ticareti için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, teknolojik gelişme ve kısıtlamaların kalkması veya azaltılması ile mal ve hizmet ticaret arasında doğru bir ilişkinin mevcut olduğu görülmektedir. Hizmetler ayrıca, mal ticareti için bir girdi niteliğindedir.

Sözü edilen bu ilişkinin ortaya koyduğu elverişli ortam, son yıllarda hem mal hem de hizmet ticaretin artmasında önemli rol oynamıştır. Hizmet ticareti sadece son on yılda %150 arasında artmış ve 2013 yılında 4.6 trilyon dolara ulaşmıştır.

Hizmetler Ticaretinin Bölgesel Dağılımı (2013) (Milyar \$)						
	İhracat	Pay (%)	Sıra	İthalat	Pay (%)	Sıra
Dünya	4.625	100		4.340	100	
K. Amerika	761	16		561	13	
ABD	662	14	1	427	10	1
G. Amerika	142	3		195	4	
Brezilya	37	1		84	2	
Avrupa	2.174	47		1.780	41	
AB	1.984	43		1.651	38	
AB içi hariç	880	19		662	15	
İngiltere	290	6	2	173	7	5
Almanya	287	6	3	315	4	3
Fransa	233	5	4	188	4	4
İspanya	144	3	7	91	3	16
Hollanda	142	3	9	121	2	10
Türkiye	44	1	27	19	4	41
Bağımsız Dev. Top.	115	2		175	4	
Rusya	66	1	21	123	3	8
Afrika	91	2		161	4	
Orta Doğu	118	2		240	6	
Asya	1.212	26		1.229	28	
Çin	207	4	5	329	8	2
Hindistan	153	3	6	127	4	7
Japonya	144	3	8	161	3	6
Singapur	117	2	12	122	3	9
G. Kore	112	2	13	106	2	13

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

Hizmetler ticareti gelişmiş ülkelerin kontrolü altındadır. Bunlardan özellikle AB ve ABD, mal ticaretinin aksine hizmet ticaretinde lehte bakiye vermektedir. Hizmetler ihracatının %57'si ithalatının ise %48'i AB ve ABD tarafından gerçekleştirilmektedir. İhracatta ABD ilk sırayı alırken bu ülkeyi sırasıyla İngiltere, Almanya, Fransa, Çin, Hindistan, İspanya ve Japonya izlemektedir. Başlıca İthalatçı ülkeler sırasıyla ABD, Çin, Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya, Hindistan ve Rusya'dır. Bölgesel olarak K. Amerika ve Avrupa lehte bakiye verirken G. Amerika, Bağımsız Devletler Topluluğu, Afrika, Orta Doğu ve Asya aleyhte bakiye vermektedir.

Hizmetler Ticaretinin Sektörel Dağılımı						
			Yıllık Değişim (%)			
	2013 (Milyar \$)	Pay (%)	2011	2012	2013	2005-2013
Ticari Hizmetler	4.625	100	12	2	6	8
Taşıma	900	20	9	1	2	6
Seyahat	1.175	25	12	4	7	7
Diğerleri	2.545	55	14	2	6	9
Haberleşme	115	3	10	5	2	9
İnşaat	105	2	7	0	-3	8
Sigorta	115	3	9	-1	8	11
Finans	330	7	12	-3	7	8
Bilgisayar ve Bilgi Tek.	285	6	17	6	8	14
Telif Hakkı ve Lisans Ücretleri	310	7	14	1	6	9
Diğer Ticari Hizmetler	1.240	27	15	3	7	9
Kültürel ve Eğlence	40	1	17	3	5	8

Yüksek teknoloji, bilgi ve finansal kaynak gerektiren yazılım, telekomünikasyon, mühendislik, dağıtım, sigorta ve bankacılık gibi hizmetler ağırlıklı olarak gelişmiş ülkelere ait çok uluslu şirketler, kara ve deniz taşımacılığı, müteahhitlik ve turizm gibi emek yoğun hizmetler gelişmekte olan ülkelere karşılanmaktadır.

Hizmetler ticaretinde bugüne kadar önemli serbestlik sağlanmıştır. Ancak, ağırlık gelişen ekonomilerde olmak üzere tüm ülkelerde ticareti kısıtlayan ve yerli üretime yönelik ayrıcalıklar devam etmektedir. Söz konusu ticarete, gerek teknolojik gerekse sermaye üstünlüğü nedeniyle hakim durumda bulunan gelişmiş ülkeler bile serbest rekabet kurallarına direnmektedir. Nitekim, ABD'de bazı limanların Çin ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne satışına müsaade edilmemiştir. Keza, ABD Kongresi, hizmetler ticaretinin Gerçek Kişi Varlığı (Presence of Natural Person) prensibi çerçevesinde, bir ülkenin hizmet sunucusu tarafından, diğer bir ülkede ticari varlık oluşturmaksızın gerçek kişi olarak faaliyet göstermesine temkinli yaklaşmaktadır.

Hizmetler ticaretinde kısıtlamaların ve yerli firmalara yönelik ayrıcalıkların kaldırılmasına yönelik DTÖ nezdinde yürütülen çalışmalara direnç, daha ziyade, bu alanda kendi kendine yeterli olmaya çalışan, başta BRICS olmak üzere gelişen ekonomilerden gelmektedir. Yapılan araştırmalara göre, bu ülkelerin pazarları az gelişmiş pek çok Afrika ülkesinden daha kapalıdır.⁶

Gelişmekte olan ülkelerin bu direncini siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik pek çok nedene bağlamak mümkündür. Her şeyden önce, bu ülkelerde, temel hizmetler, kamu ve/veya yerli firmalar tarafından karşılanmaktadır. Dolayısıyla, bu hizmetlerin yabancı firmalara açılmasına, hem yerli firmalar hem de halk ve sosyal topluluklar direnç göstermektedir. Ayrıca, bazı hizmetler ülke güvenliği açısından da hassasiyet arz etmektedir. Diğer taraftan, bazı ülkelerde temel hizmetler kamu tarafından sübvansiyonla edilmektedir.

Her ne kadar teknolojik gelişmelere paralel olarak dünya hizmet ticaretinde fiyatlar düşse de, bu hizmetlerin serbestleştirilmesi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sübvansiyonların kalkması nedeniyle tüketiciyi rahatsız edecek fiyat artışlarını da beraberinde getirmektedir ki, bunun da siyasi bir maliyeti bulunmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin serbestleşmeye olan direnci daha ziyade ekonomik nedenler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere, hizmetler ticareti genelde finansal ve teknolojik bakımdan güçlü gelişmiş ülke firmalarının hakimiyetindedir. Bu firmalarla, gelişmekte olan ülkelerin firmaları arasında adil bir rekabetin sağlanması mümkün değildir. Ancak, gerekli koruma sağlandığı takdirde hizmetlerin büyük bölümünün yerli firmalarca karşılanması ve hatta bu firmaların ihracatçı pozisyonuna geçmeleri mümkündür. Mevcut durum da bunu teyit etmektedir. Pek çok gelişmekte olan ülke bugün, bazı hizmet alanlarında kendi ihtiyaçlarını karşıladığı gibi ihracatçı pozisyonuna geçmiştir.

Bu arada, hizmet ticaretini de kapsayan, uluslararası mutabakata varılamaması nedeniyle bölgesel arayışları zorlayan yatırımların korunması ve kamu alımlarına değinilmesinde yarar görülmektedir. Yatırımların korunması, DTÖ kapsamında yer almamaktadır. Dolayısıyla ülkeler bu konudaki anlaşmaları ikili veya bölgesel bazda yapmaktadır. Yatırımlarda temel sorun, yatırım yaptığı ülkelerde hukuki, sosyal ve siyasi değişimlere karşı yatırımın ve yatırımcının güven altına alınmamasıdır. Gerçekten, yatırımın yapıldığı andaki şartların sonradan değiştirilmesi, özellikle mevzuat değişikliği, ciddi zararlara sebep olmaktadır. Bu itibarla gelişmiş ülkeler sorunların çözümü için arbitraj (hakemlik) sisteminin kurulmasını talep etmektedir.

Kamu alımları da hali hazırda DTÖ bağlamında uluslararası bir düzenlemeye tabi değildir. DTÖ nezdinde hazırlanan ve imzaya açılan isteğe bağlı çoklu (plurilateral) anlaşma ile yerli firmalara yönelik özellikle ihalelerdeki ayrımcı muamelelerin kaldırılması ve bu anlaşmaya uluslararası çok taraflı (multilateral) bir hüviyet kazandırılması amaçlanmaktadır. Ancak, söz konusu anlaşma gelişmekte olan ülkelere kabul görmemektedir.

2.1.4. Fikri Mülkiyet Hakları

Fikri mülkiyet hakkı, bir şeyi ihdas edene ihdas ettiği şeyin belirli bir süre tasarrufuna ilişkin sağlanan münhasır haktır. Ortaya çıkan bir değer, belirli bir süre, ancak bu değeri ortaya çıkarmanın veya sahibinin izniyle üretilebilir veya çoğaltılabilir. Bir fikir veya yenilik ciddi araştırma ve yatırımların sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma ve yatırımlar karşılığını bulduğu sürece, yeni arayışlar devam etmekte, ortaya çıkan değer ticarete dönüşmesi, firmaların ve dolayısıyla ülke ekonomilerinin gelişmesini sağlamaktadır.

Bir markanın oluşturulması veya bir ilacın bulunması için yapılan harcama, piyasaya sürülen ürünün maliyetinin büyük bir bölümünü teşkil etmekte ve bazen bu oran %90'lara ulaşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, piyasaya sürülen 100 birimlik bir ürünün girdi maliyeti %10'lar seviyesindedir. Bu ciddi fark kolay kazanç için cazip bir ortam oluşturmaktadır. Piyasalarda daha ziyade taklit veya korsan olarak telaffuz edilen üretim, ürün veya hizmetin gerçek sahibi kişi ve firmalara ciddi zarar verirken, buna başvuran kişi, firma veya gruplara büyük kazanç sağlamaktadır.

Patent, telif hakları, ticari marka, coğrafi işaretler, endüstriyel tasarımlar şeklinde gruplanan fikri mülkiyet hakları ihlali, bilhassa son 20 yılda büyük artış göstermiştir. Bugün, taklit ve korsan üretimin olduğu yeraltı ekonomisinin global ekonomiye zararı 1.2-1.7 trilyon dolar arasında hesaplanmaktadır. Bundan en çok zarar görenlerin ise ABD, AB ve Japonya olduğu ifade edilmektedir.

Taklit ve Korsan Ürünlerin Ekonomik Etkisi (Milyar Dolar)

	2008	2015
Uluslararası Ticareti	285-360	770-960
Dahili Üretilen ve Tüketilen	140-215	370-570
Dijital Korsan Ürünler	30-75	80-240
Ara Toplam	455-650	1.220-1.770
İstihdam Kaybı	2,5 milyon	2,5 +

Kaynak: Frontier Economies

Taklit ve korsan ürünlerin 2015 yılında uluslararası ticaretinin 1 trilyon dolar civarında olacağı ve G-20 ülkelerindeki istihdam kaybının 2.5 milyon kişiyi aşacağı tahmin edilmektedir.

Fikri mülkiyet haklarının ihlali dünyanın hemen hemen her yerinde ve her ürün ve hizmette görülmektedir. Ciddi bir yeraltı ekonomisini oluşturan söz konusu ihlaller gelişmekte olan ülkelerde, özellikle Güneydoğu Asya Ülkelerinde yoğunlaşmıştır.

Taklit ve Korsan Malların Bölgesel Dağılımı

	Dahilde Tüketim	İhraç Edilen
Asya	%34	%66
Asya Dışı	%55	%45

Kaynak: Frontier Economies

Fikri mülkiyet hakları ihlalinin etkisi 4 grupta toplamaktadır.

1. Sosyo - Ekonomik Etkisi: Araştırma faaliyetlerinin yavaşlaması, firma ve ülke ekonomilerinde kayıp, sağlıksız ürünlerin çevreye verdiği zarar, istihdam kaybı, ticarete ve yabancı sermaye girişinde azalma.
2. Hak Sahiplerine Etkisi: Satışların miktar ve değer olarak düşmesi, firma itibarının zarar görmesi, yatırımların azalması,

3. Tüketicilere Etkisi: Sağlık ve güvenlik riski .
4. Yönetimlere Etkisi: Vergi ve gelir kaybı, yolsuzlukların artması.⁷

Bazı ekonomistler, sözü edilen iddiaların aksine, fikri mülkiyet haklarının korunmasının araştırmayı ve geliştirmeyi yavaşlattığını, aşırı fiyat artışına neden olduğunu, bilhassa ilaçlardaki yüksek fiyatların gelir seviyesi düşük ülkelerde erişimi güçleştirdiğini ve ciddi sağlık sorunlarına sebep olduğunu ileri sürmektedir. Gerçekten, bazı firmaların, bu görüşler paralelinde ürün ve markalarının taklidini pek ciddiye almadığı gözlemlenmektedir.

Fikri mülkiyet haklarının korunması, sanayi devriminden bu yana gündemdedir. Bu yönde ilk anlaşma 1883 yılında Paris'te yapılmış ve bugüne kadar pek çok anlaşma imzalanmıştır. Hali hazırda küresel kurallar DTÖ-Ticaretle Alakalı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (Agreement on Trade – Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS) ile belirlenmiş ve uygulanmaktadır.

Söz konusu anlaşma, fikri mülkiyet haklarının korunması amacıyla belirli standartlar getirmekte ve minimum koruma sürelerini belirlemektedir. Buna göre, telif hakları kapsamında basılı eserler için koruma süresi yazarın ölümünden sonra 50 yıl, yazar gerçek kişi değilse eserin basımından itibaren 50 yıl, ticari markalar için ilk kayıt ve her kayıt yenilenmesinden sonra 7 yıl, endüstriyel tasarımlarda 10 yıl ve patentlerde 20 yıldır. Ayrıca, jenerik ilaçların üretimi, az gelişmiş ülkelere yönelik ilaç üretimlerine getirilen süre esnekliği, olağanüstü durumlara ilişkin istisnalar ile verilerin gizliliği ve saklanması ile ilgili kurallar da Anlaşmada belirlenmiştir.

Müteakiben Anlaşmada, konulan standartların uygulanmasına ilişkin üye ülkelerin yapması gereken idari ve hukuki düzenlemeler ve bunların DTÖ'ye bildirim usullerine yer verilmektedir. Bu çerçevede öne çıkan düzenlemeler; özel ihtisas mahkemelerinin oluşturulması, gümrük kontrol memurları ve kolluk kuvvetlerinin eğitimi, toplumun bilgilendirilmesi, cezai müeyyidelerin tespiti ve uygulamasıdır. TRIPS, ülkeler arasında doğacak ihtilafların çözümü için, DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Organı'nı adres göstermektedir.

Şeffaflık ilkesi çerçevesinde, DTÖ'ye yapılan ve tüm üyelerin denetimine sunulan ülke bildirimlerine göre, tüm üyeler anlaşmanın öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmiş görülmektedir. Ancak, taklit ve korsan üretim artarak devam etmektedir. İşte ülkeleri karşı karşıya getiren sorun da burada ortaya çıkmaktadır.

Taklit ve korsan ürünlerin dünya ekonomisine verdiği 1.7 trilyon dolar zarar, fikri mülkiyet haklarından muzdarip olanlar için kayıp bunu yapanlar için kazançtır. Bu gerçekten hareketle, odakta olan gelişme yolundaki ülkelerin siyasileri, taklit ve korsan üretimin istihdam, ihracat ve dolayısıyla genel ekonomiye katkısını dikkate alarak mevzuatın hazırlanmasında gösterdikleri hassasiyeti, uygulanmasında göstermemektedirler. Diğer taraftan, DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Organı, tüm konulardaki anlaşmazlıklara baktığından, hem zaman hem de ihtisas olarak TRIPS kapsamındaki sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Bu itibarla, fikri mülkiyet haklarından ciddi anlamda zarar gören ülkeler, DTÖ içinde veya dışında, uygulamaya yönelik daha etkin bir sistem oluşturmaya çalışmaktadır. Uluslararası platformdaki tikanıklık, ülkeleri, DTÖ dışında çok taraflı veya bölgesel düzenlemelere yöneltmektedir. Bu bağlamda Japonya'nın

önderliğinde 2010 yılında hazırlanan Anti-Caunterfeiting Trade Agreemeent (ACTA) bugüne kadar Avustralya, Kanada, ABD, Meksika, AB, Yeni Zelanda, Singapur, G .Kore, İsviçre ve Fas tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşmanın TRIPS'in yerini alması amaçlanmaktadır.

2.1.5. Menşei Kuralları

Ürünler bir ülke menşeli ürünlerden üretildiği gibi pek çok ülkeye ait girdilerin birleşimiyle de üretilmektedir. Farklı ülkelerin girdileri ile üretilen ürünün hangi ülke menşeli olduğu konusunda uluslararası standartlar bulunmamaktadır. Doha Raund görüşmelerinde bu alanda global kuralların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Şüphesiz bu konuda kaydedilecek gelişme; gümrük vergileri, damping ve sübvansiyon gibi ticaret politikası araçları ve kota ve tarife kontenjanı gibi tercihli muamelelerin uygulanmasında karşılaşılan sorunların giderilmesi ve menşei sapmaların önlenmesinde önemli rol oynayacaktır. Menşei kuralları ile ilgili olarak bölgesel oluşumlarda bölgeye mahsus kriterlerin tesis edilebileceğine dair istisna, küresel anlamda bütünlüğün sağlanmasını güçleştirmektedir. Bu istisna çerçevesinde günümüzde müzakere edilen bölgesel entegrasyonlarda, ürünlerin, özellikle de tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin menşei tespitinde, entegrasyon içi girdilerin kullanılması ön plana çıkartılmaktadır. Örneğin; konfeksiyon ürünlerinin menşei oluşumunda “kes ve dik” (cut and sew) yerine iplikten başlayan bir menşe süreci “yarn forward” ağırlık kazanmaktadır. Menşei tesbitinde bölgesel girdilerin kullanılması şüphesiz, bölge içi ticaretin geliştirilmesi bakımından önemlidir. Ancak, küresel serbest rekabeti olumsuz yönde etkilemektedir.

2.1.6. Sağlık ve Bitki Sağlığının Korunması

DTÖ Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması (Sanitary and Phytosanitary Agreement – SPS) insan, bitki ve hayvan sağlığına zarar verecek ürünlerin ithalatına önlem alınmasına izin vermektedir. Ancak, bu önlemin alınabilmesi için zarar verecek unsurun bilimsel olarak ortaya konması gerekmektedir.

Bazı ülkelerin teknik altyapı ve yeterli bilgiye sahip olmaması, bazı ürünlerin ise bugün itibariyle insan, hayvan ve bitki sağlığına zararlı olduğunun tespit edilememesi, bilimsel gerekçenin ortaya konmasını güçleştirmektedir. Örneğin, ülkemizde literatüre “deli dana hastalığı” olarak giren BSE hastalığının testi her ülkede yapılamamaktadır. Keza, genetiği değiştirilmiş organizmaların zararlı olup olmadığını henüz anlamak mümkün değildir. Diğer bir husus da, özellikle gelişmiş ülkelerde, ihraç etmek değil ihraç edebilmek için yapılan başvuruların sonuçlanmasının yıllar almasıdır.

Bu itibarla, söz konusu anlaşma, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, özellikle gıda ürünlerinde, amacı dışında ve yerli üretimin korunması amacıyla kullanmaya müsaittir ve kullanılmaktadır.

2.2. BÖLGESEL TİCARİ GELİŞMELER

DTÖ önderliğindeki küresel dünya ticaret sistemi; Serbest ve Adil Ticaret (Free and Fair Trade), Ayrımcılık Yapmama (Non-discrimination) ve Şeffaflık (Transparency) gibi üç temel prensip

üzerine kurulmuştur. Bunlarda ayrımcılık yapmama ilkesi, yerli ve yabancı firmalar arasında ayrımcılık yapmama (National-Treatment) ve ülkeler arasında ayrımcılık yapmama (Most – Favored Nation – MFN) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Eski ifadeyle En Ziyade Müsaadeye Mazhar Ülke, bugünkü ifadeyle En Çok Kayrılan Ülke prensibine göre, en az gelişmiş ülkeler hariç olmak üzere, bir ülke herhangi bir ülkeye tanıdığı istisnayı tüm ülkelere tanımak durumundadır. Bu kural sadece, GATT'94'ün XXIV üncü ve GATS'ın V'inci maddesi çerçevesinde ihdas edilecek serbest ticaret anlaşmaları ile gümrük birliği gibi bölgesel entegrasyonlara istisna getirmektedir. Diğer bir ifadeyle, ülkeler oluşturdukları entegrasyonlarda, birbirlerine sağladıkları muafiyetleri üçüncü ülkelere yansıtmak durumunda değildir.

Söz konusu maddelerde; bu tür entegrasyonların mal ve/veya hizmetlerin önemli bir bölümünü (substantially all trade) kapsamaması, üçüncü ülkeler açısından ortaya çıkacak engellerin, oluşumdan önceki engellere göre daha az olması ve anlaşmaların derhal (promptly) DTÖ sekreteryasına bildirilerek üyelerin denetimine sunulması öngörülmektedir.

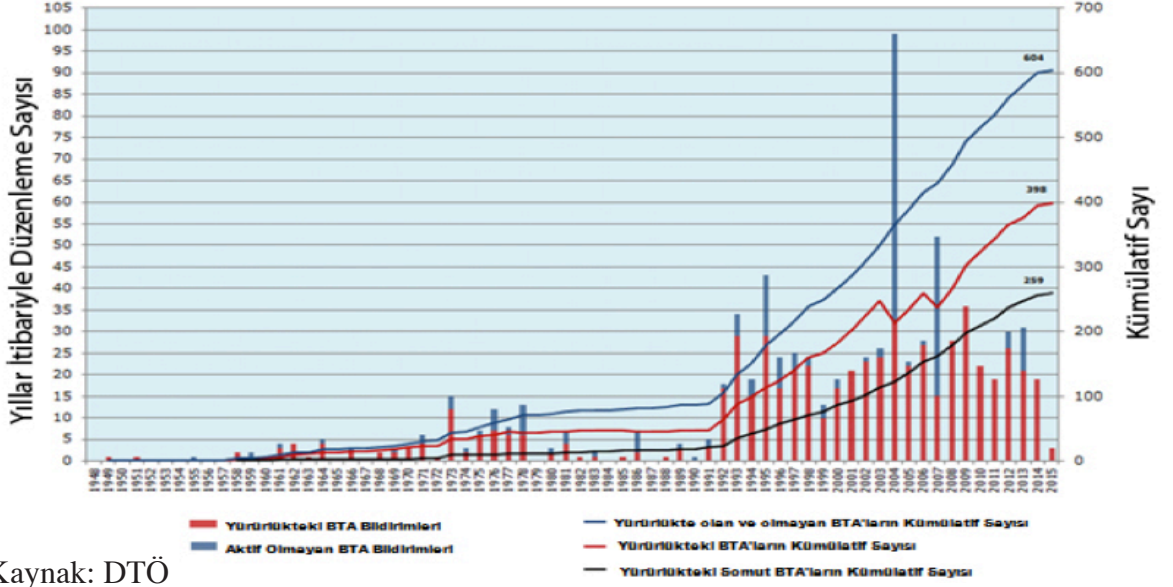
Bugüne kadar yapılan bölgesel entegrasyonların büyük çoğunluğu ürün ticaretini kapsayan serbest ticaret anlaşması şeklindedir. Az sayıda sadece hizmetler ve hem hizmet hem de ürün ticaretini kapsayan serbest ticaret anlaşması mevcuttur. Ne serbest ticaret anlaşmaları ne de bölgesel entegrasyonların en üst versiyonu kabul edilen sınırlı sayıda gümrük birliklerinin genelde tarım ürünlerini içermediği, bu ürünlerde karşılıklı pazara giriş tavizleri ile yetinildiği müşahede edilmektedir. Bölgesel entegrasyonlarda gümrük vergileri ve diğer ticaret politikalarının üçüncü ülkelere etkisi, başka bir deyişle, yapılan düzenlemenin getirdiği yükün düzenlemeler yapılmadan öncesine göre daha az olup olmadığı, DTÖ'nun ilgili organlarında ağırlıklı ortalama yöntemiyle değerlendirilmektedir.

Bölgesel entegrasyonlar, DTÖ'de hem ülkelerce, hem de Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Komitesi (Committee on Regional Trade Agreements), Ticaret ve Kalkınma Komitesi (Committee on Trade And Development), Mal Ticareti Konseyi (Council for Trade in Goods) ve/veya Hizmetler Ticareti Konseyi (Council for Trade in Services) gibi komiteler ve konseylerce DTÖ kuralları açısından titizlikle incelenmekte ve tespit edilen uyumsuzlukların düzeltilmesi taraflardan istenmektedir. Çözumsuzlük halinde DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması devreye sokulmaktadır.

Serbest ticaret anlaşmasından farklı olarak gümrük birliğinde, üçüncü ülkelere aynı gümrük vergileri (Ortak Gümrük Tarifesi-OGT) ve aynı ticaret politikaları uygulanmaktadır. Bu itibarla, bazı hukukçular, üçüncü ülkelere karşı uygulanacak vergi ve diğer mevzuatla ilgili olarak, GATT'ın XXIV. Maddesinin 5(b) paragrafında serbest ticaret anlaşmaları için “sürdürür” (maintained), 5(a) paragrafında ise gümrük birlikleri için “uygular” (impose) kelimesinin kullanıldığını, impose kelimesinin gümrük birliklerinin yeni bir tüzel kişilik (entity) olduğuna işaret ettiğini savunmaktadır. Bu görüş, gümrük birliği ile üçüncü ülkeler arasındaki ilişkilerin oturduğu hukuki temel bakımından büyük önem arz etmektedir.

GATT'ın imzalandığı 1947 yılından bu yana, GATT'ın XXIV., GATS'ın V. ve gelişmekte olan ülkelere yönelik ayrıcalık hükmü (enabling clause) çerçevesinde 604 Bölgesel Ticaret

Anlaşması (BTA) yapılmıştır. Bunlardan 422'si mal ticareti, 143'ü hizmetler ve 39'u ayrıcalık hükmü kapsamında olup 400'den fazlası DTÖ kurulduktan sonra imzalanmıştır. Bölgesel entegrasyonların %90'ı serbest ticaret anlaşması, %10'u ise gümrük birliğidir.

Kaynak: DTÖ

Söz konusu grafikte de görüldüğü üzere, DTÖ nezdinde küresel düzenlemeler amacıyla yürütülen görüşmelerin tıkanıp durumlarda, bölgesel entegrasyonlar artmaktadır. En büyük artışın Doha Raund görüşmelerinin tıkanmasıyla birlikte yaşandığı müşahade edilmektedir.

Bölgesel entegrasyonların sadece taraf ülkelere değil, taraf olmayan ülkeler de dahil dünya ticaretinin ve dolayısıyla dünya ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacağı ve özellikle DTÖ nezdinde yürütülen küresel düzenlemelerde yaşanan anlaşmazlıkların aşılmasında, diğer bir ifadeyle, tüm tarafların yeniden bir araya getirilmesinde önemli rol oynayacağı iddia edilmektedir. Bölgesel düzenlemelerin taraf ülkelerin arasındaki ticareti ciddi biçimde artırdığı ve ekonomik gelişmelerine büyük katkıda bulunduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak, özellikle serbest ticaret anlaşmaları, üçüncü ülkelerin dış ticaretine katkı bir tarafa, bu ülkelerin bölge içine girişini zorlaştırmaktadır. Bu aslında, dünya ekonomisinin ve refahının geliştirilmesinin temel unsuru kabul edilen küresel bazda serbest rekabet ilkesi ve bu ilkelerin esasları olan "Mukayeseli Üstünlük Teorisi" ile çelişmektedir. Ayrıca, bölgesel entegrasyonların, ülkeleri tekrar bir araya getirmediği, aksine karşı bölgesel entegrasyonların oluşumuna sebep olduğu, ülkeler ve bölgeler arasındaki görüş ayrılıklarını derinleştirdiği gözlemlenmektedir.

3. TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI (TTIP- TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP)

Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da 7-18 Kasım 2009 tarihleri arasında, emisyon limitlerinin düşürülmesi amacıyla devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla yapılan uluslararası iklim değişikliği konferansına, ABD heyeti konferansın kapanışına doğru katılır. Konferans süresince, BRICS ülkeleri, kapalı kapılar ardında toplanarak emisyon limitlerini kendi istekleri

doğrultusunda şekillendirirler. Türkiye AB ile birlikte hareket eder ancak konferansta, AB'nin varlığı bile hissedilmez. Konferans salonuna giren Başkan Obama ve Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, kargaşa nedeniyle yerlerini bulmakta zorlanırlar. Bu gelişme, ertesi gün The Washington Times gazetesinin birinci sayfasında, "Amerikan yüzyılı sona erdi." (American century is over) başlığı ile yer alır.⁸

Bu konferans, ABD için, bir dönemin sonu değil, aslında yeni bir dönemin başlangıcıdır. Dünya'nın askeri, siyasi ve ekonomik süpergücü olan ABD, BRICS ülkelerinin, ekonomik alanda süregelen baskısını durdurmak amacıyla, konferansın hemen akabinde Trans Pasifik Ortaklığı (TPP – Trans Pacific Partnership), 2011 yılında da Trans Atlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP-Trans Atlantic Trade And Investment Partnership)' nı devreye sokmuştur. Avustralya, Brunei, Malezya, Peru, Singapur, Vietnam, Y.Zellanda, Şili, Kanada, Meksika ve Japonya ile yürütülen TPP ve AB ile yürütülen TTIP, dünya GSYH'nın %60'ı ve dünya ticaretinin yaklaşık %50'sini kapsamaktadır.

Yeni nesil anlaşmalar olarak tanımlanan TPP ve TTIP, DTÖ Doha Raund gündeminde yer alan veya almayan tarım dahil bütün ürünlerde vergilerin kaldırılması, tekstil ve konfetksiyon, tarife dışı engeller ve mevzuat bütünlüğü, menşei kuralları, hizmetler, elektronik ticaret ve bilgi teknolojileri, yatırımlar, gümrükler ve ticaretin kolaylaştırılması, kamu alımları, işgücü, çevre, fikri mülkiyet hakları, kamu iktisadi teşebbüsleri, küçük ve orta ölçekli işletmeler, şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele, rekabet ve anlaşmazlıkların halli gibi ticaret ve yatırımlarla ilgili tüm konuları kapsamaktadır. Daha önce bölgesel entegrasyonlar denince akla gelen serbest ticaret anlaşması, TPP ve TTIP kapsamında yapılacak onlarca anlaşmadan sadece birisidir.

Ticaret ve yatırımlarda 21.yüzyılın standartlarının belirlenmesi hedeflenen TPP ve TTIP, Avrupa Komisyon Başkanı Barossa'nın ifadesiyle yaşayan (living) dökümanlardır. Diğer bir ifadeyle, imzalanan anlaşmalar, günün şartlarına göre yeniden gözden geçirilecek ve gerekli düzeltmeler yapılacaktır.

Söz konusu bölgesel entegrasyonlar, taraflar arasında ticaret ve yatırım ilişkilerinin derinleştirilmesi yanında BRICS ülkelerini soyutlama hareketidir. Bunun DTÖ Doha Raund müzakerelerindeki tıkanıklığın aşılması konusunda BRICS ülkeleri üzerinde baskı kuracağı ileri sürülse de, anılan ülkelerin karşı entegrasyonlara gitmesi ihtimalinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

TPP ve TTIP, Danimarka'nın başkenti Kopenhag'de yapılan iklim değişikliği konferansında yaşanan gerilim sonrası ortaya çıkmakla beraber, ABD resmi ve özel sektör kurum ve kuruluşlarınca daha önce hazırlanmış, tartışılmış ve ilgili tarafların desteği alınmış projelerdir. Yönetim sadece zamanlamasına karar vermiştir.

3.1. TTIP'İN BOYUTU

TTIP, dünyanın en büyük iki ekonomik bloku ABD ve AB arasında müzakere edilmektedir. İki taraf, dünya GSYH'nın yaklaşık %45'ini, mal ve hizmet ticaretinin ise %40'nı oluşturmaktadır.

ABD ve AB'nin Başlıca Demografik ve Ekonomik Göstergeleri (2013)		
	ABD	AB
Yüzölçüm (Km ²)	9.831.510	4.324.782
Nüfus (Milyon kişi)	316	505
GSYH (Cari fiyatlarla) (Trilyon \$)	16.8	17.2
Büyüme Oranı (%)	3,7	0
Dünya GSYH İçindeki Payı (%)	22,9	23,4
Kişi Başına Milli Gelir (\$)	53.142	34.059
İşsizlik Oranı (%)	6,7	10,6
Enflasyon (%)	1,5	1,9
Gelirler (Milyar \$)	4.894	7.740
Giderler (Milyar \$)	5.665	8.342
Borç Miktarı (Milyar \$)	16.732	15.308
Borç/GSYH (%)	99,0	89,0
Mal İhracatı (Milyar \$)	1.579	2.302
Dünya Mal İhracatı İçindeki Payı (%)	10,5	15,3
Mal İthalatı	2.331	2.235
Dünya Mal İthalatı İçindeki Payı (%)	15,4	14,8
Hizmet İhracatı (Milyar Dolar)	662	880
Dünya Hizmet İhracatı İçindeki Payı (%)	18,8	25,0
Hizmet İthalatı (Milyar Dolar)	427	667
Dünya Hizmet İthalatı İçindeki Payı (%)	12,7	19,9
Toplam Yabancı Sermaye Girişi (Milyar \$)	2.764	5.590
Toplam Yabancı Sermaye Çıkışı (Milyar \$)	4.660	7.211

Tablodaki veriler 2013 yılına aittir. Mevcut durumda, ABD'deki ekonomik toparlanma AB'nin önünde gitmektedir. 2013 yılında ABD ekonomisi %3,7 ortamında büyürken, AB ekonomisindeki büyüme sıfırdır. 2014 yılında ABD ekonomisinin %3,9, AB ekonomisinin ise %1,3 oranında büyüdüğü tahmin edilmektedir. ABD'deki işsizlik oranı halihazırda daha aşağı seviyelere inmiş durumdadır. AB'nde özellikle Euro bölgesindeki zayıf ekonomilerdeki belirsizlik, ekonomik istikrar ve gelişmeyi güçleştirmektedir. ABD'nin GSYH'nin %100'üne AB'nin ise GSYH'nin %85'ine ulaşan dış borç stoku ile sırasıyla %3,5 ve %1,4 nispetindeki bütçe açığı, ekonomilerin zayıf halkalarını oluşturmaktadır. AB içi ticaretin dahil olmadığı dış ticaret verilerine göre, ABD'nin durumu daha olumlu bir tablo çizmekler birlikte, özellikle mal ticaretindeki 750 milyar dolar civarındaki sürekli açık ABD ekonomisini zorlayan unsurların başında gelmektedir.

İki tarafın ekonomileri, gerek üretim, ticaret ve yatırım, gerekse finans piyasaları itibariyle ciddi anlamda entegre olmuş durumdadır. TTIP'in tamamlanması ile, mevcut engellerin kaldırılması, bu entegrasyonu daha ileri bir boyuta taşıyacaktır. Şüphesiz bu, tarafların ekonomik gelişmelerine büyük katkı sağlarken, bu piyasalarda mevcut veya piyasalara girmek isteyen firmalara ve dolayısıyla ülkelere ciddi külfet getirecektir.

3.2. TTIP'İN OLUŞUMU

II. Dünya Savaşı sonrası Batı ve Doğu Bloku şeklinde iki kutba bölünen dünyada, doğal olarak batı bloğunun liderliğini ABD üstlenmiştir. Bu bloğun siyasi, askeri ve ekonomik planlarının yapılması ve uygulanmasında ABD'nin yanında en yakın ve güçlü müttefik olarak hep AB yer almıştır. Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, trans atlantik müttefikliğinin varoluş nedeni ortak düşmanın -Sovyetler Birliği- yok olması, ABD-AB ilişkilerinin geleceğini de sorgulanır hale getirmiştir. Bu durum, her iki taraftan pek çok etkin politikacı, karar verici ve ilgiliyi ciddi şekilde endişelendirmiştir. AB tarafındaki endişe; Sovyet tehdidi bittiğine göre, ABD'nin Avrupa'daki askeri gücünü geri çekmesi ve müttefiklik ilişkisine son vermesidir. ABD'ni güvenlik açısından garantör olarak görenler, müttefiklik bağının kopmasının Avrupa'da milliyetçilik hareketinin yeniden doğması ve dolayısıyla birleşik Avrupa projesinin çökmesinden kaygı duymaktadır. ABD tarafındaki endişe ise; AB, 40 yıldır sürdürmekte olduğu yakın ilişkiyi artık sonlandırmak ve kendi yolunda yürümek isteyebileceği yönündedir. Bu sırada, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi ve bunun başta İngiltere, Fransa, Polonya ve Rusya'da olmak üzere Avrupa'da yarattığı kaygı, durumu daha karmaşık hale getirmiş ve geleceğe yönelik endişeleri ciddi şekilde artırmıştır.

Bu endişeleri paylaşanlardan birisi ABD Dışişleri Bakanı James A. Baker, Berlin duvarının çöküşünün hemen sonrasında 1989 yılında Berlin Basın Kulübünde yaptığı konuşmada, dünyada yeni bir dönem başladığını, transatlantik ilişkilerinin günün gerçeklerine göre yeniden şekillendirilmesi gerektiğini, barışın ancak, Avrupa'nın entegrasyonu ve kurumsal reformlar ile sürdürülebileceğini ifadeyle tarafları Yeni Avrupa ve Yeni Atlantikizm için birlikte çalışmaya davet etmiş ve bu amaçların gerçekleştirilmesi için bir danışma mekanizması kurulmasını önermiştir. 1989-1990 yılları arasında bu doğrultuda yapılan tartışmalar sonucu, ABD ve AB arasında 1990 yılında Transatlantik Deklerasyon (Transatlantic Declaration-TD) imzalanmıştır. Transatlantik Deklerasyon, aslında siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda prensipleri ortaya koyan ortak normlar, değerler ve amaçların gerçekleşmesi için tarafların taahhütlerinin önemini belirten bir belgedir. Bu belgenin, ölçülebilir tek sonucu, ABD Dışişleri Bakanı Baker'in önerdiği danışma mekanizmasının kurumsallaştırılmasıdır. Bu çerçevede, yeni hedeflerin gerçekleştirilmesi için devlet başkanları, dışişleri bakanları ve kabineler arasında her yıl düzenli toplantıların yapılması kararlaştırılmıştır.

Soğuk savaş döneminin hemen akabinde, Avrupa'da başgösteren siyasi ve ekonomik sorunlar ve bu sorunların çözümünde taraflar arasındaki uyumsuzluğun, AB ve ABD arasında başlatılan yeni girişimi olumsuz yönde etkilememesi için, aralarında Alman Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel, İngiliz Dışişleri Bakanı Malcolm Rifkind, Margaret Thatcher, Kissinger, Komisyoner Sir Leon Britton, ABD Dışişleri Bakanı Varren Christopher, ABD Ticaret Bakanı Run Brown, ABD Temsilcilikler Meclisi başkanı Newt Gingrich'in bulunduğu pek çok önde gelen politikacı, siyasetten ekonomiye her alanda somut öneriler geliştirmiş ve yönetimlerin dikkatine getirmiştir. Bunlardan biri, dünya ekonomisinde yaşanan hızlı gelişmelere cevap verebilmek için Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşması'nın imzalanmasıdır. ABD ve AB arasında ilk defa gündeme gelen STA, başta Fransa olmak üzere her iki taraftaki korumacı eğilimler ve DTÖ nezdinde yürütülen küresel bazdaki görüşmelere zarar vereceği düşüncesiyle askıya alınmış, bunun yerine mevzuat uyumu ve ticareti olumsuz etkileyen tüm

engellerin kaldırılmasına, başka bir ifadeyle, engelsiz bir ticaret ortamının oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Bu sırada, Transatlantik ilişkilerinde başlatılan yeni döneme siyasi, askeri ve ekonomik konularda üretilecek politikalarla katkıda bulunmak amacıyla 1992 yılında bir sivil toplum örgütü olarak Transatlantik Politika Ağı (Transatlantic Policy Network-TAN) kurulmuştur. Washington ve Brüksel’de Ofisleri bulunan Transatlantik Politika Ağı bünyesinde çok sayıda saygın politikacı, şirket lideri, düşünce kuruluşu ve akademisyen yer almaktadır.

Transatlantik Deklerasyon çerçevesinde gerçekleştirilen zirvelerde, transatlantik ilişkilerinde kayda değer sonuçlar elde edilmiştir. Bunlardan birisi, Kasım 1995 yılında Madrid’de yapılan zirvede, amaçları;

- Dünyada barış, istikrar, demokrasi ve kalkınmayı sağlama,
- Küresel sorunlara cevap verme,
- Dünya ticaretinin gelişmesine ve yakın ekonomik işbirliğine katkıda bulunma,
- Atlantik’i birbirine bağlama

olan Yeni Transatlantik Gündemi’nin (New Transatlantic Agenda-NTA) kabul edilmesidir. Söz konusu gündemde, Türkiye ile ilgili olarak “Türk Hükümetinin, Türkiye’nin transatlantik toplumu ile daha ileri seviyelerde entegrasyonu için, demokrasisini güçlendirme ve ekonomik reformlarını ilerletme yönündeki gayretlerini destekleyeceğiz” ifadesine yer verilmektedir.

Özel sektör 1990’lara kadar ne ABD-AB arasında ne de bu ülkelerin üçüncü ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkilerinde karar alma sürecine doğrudan katılmamıştır. Kararların, uygulamasından sorumlu olmayan bürokratlar tarafından alınması, zaman zaman beklenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuş bundan da bürokratlar değil özel sektör zarar görmüştür. Bu durumun bertaraf edilebilmesi amacıyla, ABD Ticaret Bakanı Ronald Brown ile AB Komisyonu Başkan Yardımcısı Sir Leon Britton ve Komisyoner Martin Bingemmen arasında Şubat 1995’de yapılan toplantıda, özel sektörün resmi bir platformda karar alıcılarla birlikte olmasını sağlayacak Transatlantik İş Diyalogu’nun (TABD-Transatlantic Business Dialogue) kurulması kararlaştırılmıştır. TABD’in kuruluşu, 10-11 Kasım 1995 tarihinde İspanya’nın Sevilla kentinde yapılan konferansta, kuruluşuna karar veren Bakanlarca ilan edilmiştir. Konferansa katılan 100’den fazla önde gelen şirketin CEO’su ve yüksek seviyeli bürokratlar TABD’nin ilk toplantısını da yapmış ve Yeni Transatlantik Gündemi paralelinde mevzuat uyumu (standartlar, test ve sertifikasyon), liberalleşme (tarifeler, tarife dışı engeller ve yatırımlar) ve 3. ülkelerle ilişkiler olmak üzere üç çalışma grubunun kurulması kararlaştırılmıştır. Her iki taraftan özel sektör yöneticilerinin eş başkanlığında yönetilen ve asli görevi, başta devlet başkanları olmak üzere her seviyede yapılacak zirveler öncesi tavsiye kararlarında bulunmak olan TABD, TTIP’in gelişimini sağlayan en etkin organlardan biri olmuştur.

TABD; 2007 yılına kadar, NTA gündemi doğrultusunda, üç çalışma grubu ile teknik mevzuat uyumu, ticareti engelleyen unsurların belirlenmesi ve Doha Raund müzakerelerinde ortaklaşa izlenecek yol üzerinde önemli çalışmalar gerçekleştirmiş, bu amaçla, hemen hemen her sektör kapsamlı şekilde incelenmiştir. Ancak, bu sürede ne engellerin kaldırılması ne mevzuat uyumu

ne de Doha Raund müzakerelerinde arzu edilen sonuca ulaşamamıştır. Hatta, ABD ve AB özellikle Orta Doğu ve Avrupa'da doğu bloğunun çöküşünün yarattığı siyasi çalkantılar ve AB üyesi bazı ülkelerdeki ekonomik sorunlara odaklanırken, başta Çin ve Hindistan olmak üzere yükselen piyasalar diye tanımlanan bazı ülkeler ekonomik olarak önemli atılım gerçekleştirmiş, Doha Raund müzakerelerini tıkamışlardır.

Bu gelişmeler karşısında, AB dönem Başkanı Angela Merkel, 2008 yılında ABD ve AB firmalarının global pazarlarda rekabetçiliğini artırmak için iki taraf arasında serbest ticaret anlaşması da dahil kapsamlı bir ekonomik entegrasyona ihtiyaç olduğunu belirterek bunun 2015 yılına kadar tamamlanmasını önermiştir. Bu teklif doğrultusunda aynı yıl yapılan liderler zirvesinde (ABD Başkanı George W. Bush, Avrupa Konseyi Başkanı Angele Merkel, Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso) Transatlantik Ekonomik Konseyi'ni (Transatlantic Economic Council-TEC) de kuran Transatlantik Ekonomik Entegrasyon İlerletme Çerçevesi (Framework for Advancing Transatlantic Economic Integration) kabul edilmiştir. TABD, sözü edilen zirve için hazırladığı tavsiye raporunda, özel sektörün Angela Merkel'in, serbest ticaret anlaşması önerisini desteklediğini belirtmiştir.⁹

Bu zirvenin belki de en önemli yönü, serbest ticaret anlaşmasının kapsamlı bir entegrasyonun esas unsuru olduğu hususunda siyaset, iş alemi ve düşünürlerin hemfikir olduklarının ortaya konmasıdır.

Transatlantik Ekonomik Konsey, siyasi risk alabilecek ABD kabine seviyesindeki üyeler ile AB Komisyon üyelerinden teşekkül ettirilmiş ve eş başkanlıklarına Beyaz Saraydan Allen Hubbard ile Komisyon üyesi Guenter Verheugen getirilmiştir. Kuruluşundan itibaren TTIP'de ön plana çıkan TEC, başta meslek örgütleri, tüm taraflarla yakın işbirliği içerisinde olmuştur.

ABD Başkanı H. Barrack Obama, AB Konsey Başkanı Herman Van Rompuy ve Komisyon Başkanı Jose Manuel Barossa'nın katılımıyla 28 Kasım 2011 tarihinde Washington D.C.de yapılan Zirve'de liderler; TTIP'in etki analizini yapmak üzere ABD Ticaret Temsilcisi Ron Kirk ve AB Ticaret Komisyoneri Karel De Gucht Başkanlığında İstihdam ve Büyüme Yüksek Seviyeli Çalışma Gurubu oluşturulması için Transatlantik Ekonomik Konsey'i görevlendirmiştir. Çalışma grubunun, 12 Haziran 2012'deki ön ve 13 Şubat 2013 tarihindeki nihai raporu üzerine taraflar, TTIP görüşmelerinin başlamasına karar vermiştir.

TTIP aslında bir ortak mutabakattan ziyade, ABD tarafının iknası ile devreye sokulmuş bir entegrasyon projesidir. Zira, ABD aleyhine olan mal ticareti dengesi ve açıkça çok fazla telaffuz edilmese de, Almanya'nın agresif ihracat politikası nedeniyle ABD; STA'ya sıcak bakmamakta mal ve hizmet ticareti ile yatırımların serbestleştirilmesinde, tarife dışı engellerin kaldırılmasına ağırlık verilmesi fikrini desteklemektedir.

ABD'nin serbest ticaret anlaşmasına ikna edilmesinin arkasında pek çok etken yanında, zaman zaman perde önüne çıkmakla birlikte genelde perde arkasında ve birlikte hareket ABD Ticaret Odası, Avrupa Ticaret Odası, Business Europe, Business Roundtable, ABD İmalatçılar Birliği, Trans-Atlantik İş Diyalogu gibi iki tarafın önde gelen meslek örgütlerinin lobicilik faaliyetleri yer almaktadır. Sözü edilen meslek örgütleri TTIP süreci boyunca konuyu birlikte takip etmiş,

gerektiğinde ABD Kongresi, Başkan ve Başkan Yardımcısı ile Ticaret Temsilcisine muhatap ortak mektup göndermiş gerektiğinde toplantı, konferans gibi ortak etkinlikler düzenlemiştir. ABD-Kore Serbest Ticaret Anlaşması sürecinde ise, farklı bir lobcilik faaliyeti göze çarpmaktadır. ABD-Kore STA İşdünyası Koalisyonu, yukarıda sözü edilen muhataplara, yaklaşık 1000 firma ve kuruluş destekli mektuplar göndermiştir.

Lobicilik faaliyeti ülkemiz kültüründe pek yer almamakta veya yanlış yorumlanmaktadır. Halbuki, ABD’de lobcilik, yönetim sisteminin bir parçasıdır. Özellikle, siyasetçiler, verilecek kararlarda, ilgili tarafların görüşlerini bilmek ve desteğini görmek isterler. Başka bir deyişle, ABD yasama ve yürütme sisteminde karar alma süreci yukarıdan aşağı doğru değil, aşağıdan yukarıya doğrudur. Aslında bu yöntem, katılımcılığı ve paylaşımcılığı da ön plana çıkarmaktadır.

3.3. ABD-AB TİCARİ İLİŞKİLERİ

3.3.1. Mal Ticareti

2014 yılında ABD’nin ihracatı 1.6 trilyon dolar ithalatı ise 2.3 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD mal ticaretinde, 2014 yılı da dahil olmak üzere son yıllarda yaklaşık 700 milyar dolar civarında açık vermektedir.

ABD’nin Başlıca Ülkeler ile Ticareti (2014) (Milyar \$)					
Ülkeler	İhracat	Pay (%)	İthalat	Pay (%)	Denge
Dünya	1.623	100	2.346	100	-723
AB	277	17	418	18	-141
Almanya	49	3	123	5	-74
İngiltere	54	3	54	2	0
Fransa	31	2	47	2	-16
Hollanda	44	3	21	1	+23
İtalya	17	1	42	2	-25
Kanada	312	19	346	15	-34
Çin	124	7	467	20	-343
Meksika	240	15	294	15	-54
Japonya	67	4	134	6	-67

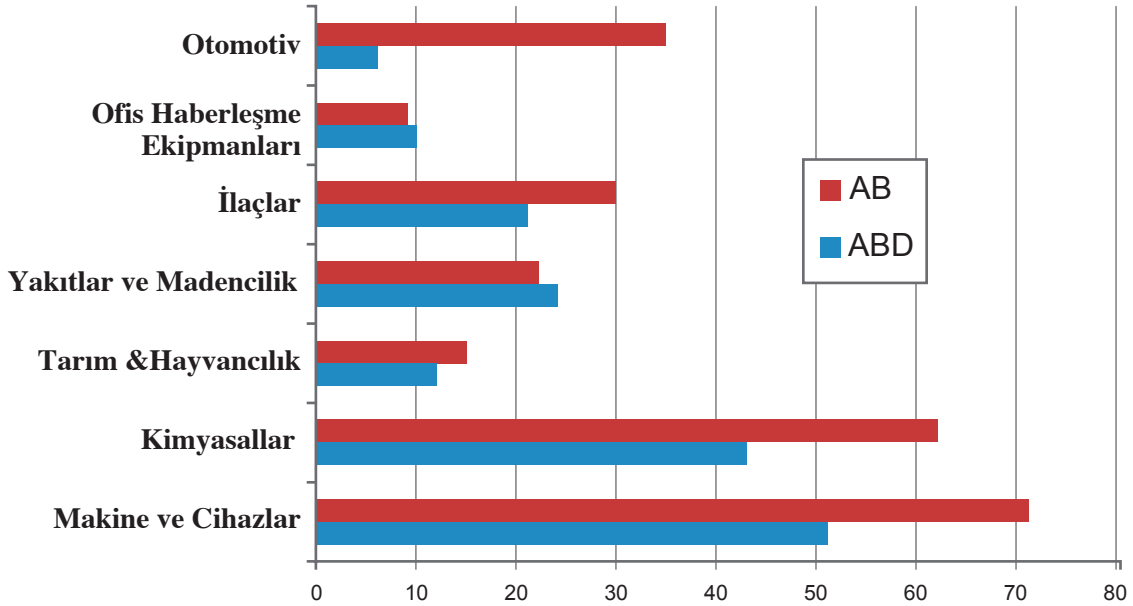
ABD’nin ihracatında %19 pay ile Kanada ilk sırada yer alırken, bu ülkeyi %17 pay ile AB ve %15 pay ile Meksika izlemektedir. ABD’nin ithalatında ise %20 pay ile Çin ilk sırada, %18 pay ile AB ikinci sırada yer almaktadır. Bu ülkelerle ticaret açığı sırasıyla 343 ve 141 milyar dolardır. Çin’in ABD ithalatı içindeki payının sürekli arttığı ve 2005 yılında %14,5 iken 2014 yılında %20’ye yükseldiği görülmektedir. Buna mukabil AB’nin söz konusu yıllarda %16’lara kadar düşen payı tekrar toparlanmaya başlamış ve 2014 yılında %17,8’e yükselmiştir. ABD ihracatının %48’ini ithalatının ise %61’ini Almanya, Kanada, Çin, Meksika ve Japonya 5 ülke ile gerçekleştirmektedir.

AB'nin 2013 verilerine göre, ABD, AB'nin ithalatında Çin (%16,6) ve Rusya (%12,3)'den sonra %11,7 pay ile üçüncü sırada, ihracatında ise %16,6 pay ile birinci sırada yer almaktadır. AB'nin ihracatında, ABD'yi sırasıyla İsviçre, Çin, Rusya ve Türkiye izlemektedir.

ABD – AB Mal Ticareti (Milyar \$)							
Yıllar	ABD'nin Toplam İhracatı	AB'ye İhracat	Pay (%)	ABD'nin Toplam İthalatı	AB'den İthalat	Pay (%)	Denge
2005	904	185	20,0	1.671	310	18,5	-125
2010	1.278	240	19,0	1.912	319	17,0	-79
2011	1.481	269	18,0	2.207	368	16,7	-99
2012	1.547	265	17,0	2.275	382	16,8	-117
2013	1.579	262	16,5	2.267	388	17,0	-126
2014	1.623	277	17,0	2.346	418	17,8	-141

ABD-AB arasında 2005 yılında 495 milyar dolar olan ticaret hacmi 2014 yılında 695 milyar dolara ulaşmıştır. Ticaret dengesi sürekli olarak AB lehine bakiye vermektedir. 2014 yılında 141 milyar dolar olan ticaret fazlasının yarısından çoğu Almanya'ya aittir. Bu ülkenin, ABD-AB arasında imzalanacak kapsamlı bir anlaşmanın özellikle mal ticaretinden en fazla yararlanacak ülke olacağı tahmin edilmektedir.

Başlıca Ürün ve Ürün Grupları İtibarıyla AB-ABD Ticareti

ABD-AB mal ticareti sektörel olarak incelendiğinde; yakıtlar ve madencilik ürünleri, ofis ekipmanları ve enerji üretim makinaları dışında tüm sektörlerde AB'nin ihracat fazlası verdiği görülmektedir. Bu açık özellikle, otomotiv, elektrikli olmayan makinalar ve kimyasallarda bariz şekilde artmaktadır. Bununla birlikte, tarafların tüm sektörlerde büyük ölçüde entegre ve fakat ciddi anlamda da rekabet içerisinde olduğu müşahade edilmektedir.

3.3.2. Hizmetler Ticareti

Mal ticaretinin aksine, hizmetler ticaretinde ABD, hem global anlamda hem de AB ile ticaretinde fazla vermektedir.

ABD – AB Hizmetler Ticareti (Milyar Dolar)							
Yıllar	ABD'nin Toplam Hizmet İhracatı	AB'ye Hizmet İhracatı	AB'nin Payı (%)	ABD'nin Toplam Hizmet İthalatı	AB'den Hizmet İthalatı	AB'nin Payı (%)	Denge
2005	373	131	35	304	118	39	+13
2010	563	170	30	409	139	34	+31
2011	628	199	32	436	156	36	+43
2012	655	199	30	450	158	35	+41
2013	687	206	30	462	164	35	+42

ABD'nin 2005 yılında 373 milyar dolar olan hizmet ihracatı 2013 yılında 687 milyar dolara, hizmet ithalatı ise 304 milyardan 462 milyar dolara yükselmiştir. ABD hizmet ticaretinin yaklaşık 1/3'nü AB ile gerçekleştirmektedir. 2013 yılında AB'ye yapılan hizmet ihracatı 206 milyar dolar ile ABD'nin toplam hizmet ihracatında %30 paya sahipken, AB'den hizmet ithalatı 164 milyar dolar ile toplam hizmet ithalatında %35 paya sahip olmuştur. Mezkur yılda, hizmet ticareti 42 milyar dolar ABD lehine bakiye vermiştir. AB'ye hizmet ihracatında 60 milyar dolar ile İngiltere, 32 milyar dolar ile İrlanda, 28 milyar dolar ile Almanya, 19 milyar dolar ile Fransa ve 15 milyar dolar ile Hollanda ilk sırada yer almaktadır. AB'den hizmet ithalatının 48 milyar dolarını İngiltere, 33 milyar dolarını Almanya, 15'er milyar dolarını Fransa ve İrlanda gerçekleştirmektedir. Almanya, ABD ile hizmet ticaretinde de lehte bakiye vermektedir. ABD'nin ihracatı, telif hakları ve lisans ücretleri; seyahat; haberleşme; bilgisayar ve BT hizmetleri ve finans üzerinde yoğunlaşırken, AB'nin ihracatında taşıma ve liman hizmetleri, seyahat ve sigortacılık ön plana çıkmaktadır.

3.4. ABD - AB YATIRIM İLİŞKİLERİ

Mal ve hizmet ticaretinde olduğu gibi doğrudan yatırım girişi ve çıkışında da ABD ve AB, dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. UNCTAD'ın ülkelerin tüm yatırımlarını kapsayan hesaplamalarına göre, 2013 yılı itibarıyla global yatırım girişinin yaklaşık %19'u ABD, %34'ü AB tarafından gerçekleştirilmiştir. Anılan yılda kümülatif dünya sermaye çıkışının %24'ü ABD'den %40'ı AB'den yapılmıştır.¹⁰

ABD'nin 2013 yılında doğrudan yabancı yatırım çıkış stoku 4.661 milyar dolara, giriş stoku ise 2.764 milyar dolara ulaşmıştır. ABD'nin AB'deki yatırım stoku 2.339 milyar dolar ile toplam doğrudan yabancı yatırım çıkış stoku içinde %50 paya sahiptir. Benzer şekilde, AB, 1.647 milyar dolara tekabül eden %62 pay ile ABD'ye giren toplam doğrudan yatırım girişinde ilk sırada yer almaktadır.

ABD'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Durumu (2013)		
	Çıkış (Milyar \$)	Giriş (Milyar \$)
Tüm Ülkeler	4.661	2.764
AB	2.339	1.647
Hollanda	722	273
İngiltere	570	518
İrlanda	239	26
Almanya	118	208
Fransa	77	226

ABD'nin doğrudan yatırımlarında %15,5 paya sahip olan Hollanda, ABD'nin hem AB'de hem de global yatırımlarında ilk sırayı almaktadır. ABD'nin AB'deki yatırımlarında Hollanda'yı %12,3 pay ile İngiltere ve %8,9 pay ile Lüksemburg ve %5,1 pay ile İrlanda izlemektedir. AB'nin ABD'deki yatırımlarında ise sırasıyla İngiltere %18,8, Hollanda %9,9, Fransa %8,2 ve Almanya %7,6 paya sahiptir¹¹.

ABD'nin Avrupa'daki yatırımları, daha ziyade, bu ülke menşeli başta çokuluslu şirketler olmak üzere pek çok şirketin doğrudan yatırımları ile finans dışı alanlarda şirket alımlarında yoğunlaşırken, AB'nin ABD'deki yatırımları petrol ve türevleri, kimyasallar başta olmak üzere, imalat sanayi ile teknik servis yatırımlarında yoğunlaşmaktadır.

Söz konusu rakamlarda dikkati çeken husus, ABD'ye ciddi şekilde üretim yapan Çin'in bu ülkeden doğrudan yabancı yatırım çekişinde diğer ülkelerle mukayese edildiğinde 61 milyar dolar ile gerilerde yer almasıdır. Benzer tablo AB'nin Çin'deki yatırımlarında (119 milyar €) da müşahade edilmektedir.

ABD ve AB firmalarının önemli bir kısmının ciddi şekilde entegre olduğu gözlemlenmektedir. Hatta bazılarının karşı taraftaki yatırımı ve ekonomik büyüklüğü ait olduğu ülkeden daha büyüktür. Bu yakın ilişki, TTIP'i sürükleyen temel unsurlardan birisidir.

Eurostat verilerinden, AB'nin 2013 yılında doğrudan yabancı yatırım girişi stokunun 5.6 trilyon dolar, çıkış stokunun ise 7.2 trilyon dolar olduğu hesaplanmaktadır. Bu rakamlara göre, ABD, AB'nin kümülatif doğrudan yabancı yatırımı girişinde %41, çıkışında %22 civarında pay ile ilk sırada yer almaktadır.

3.5. TTIP'İN ABD VE AB EKONOMİLERİNE ETKİSİ

TTIP'in ABD ve AB ekonomilerine etkisine ilişkin çalışmalar daha ziyade AB tarafınca yapılmış veya yaptırılmıştır. Bu itibarla, çalışmada rakamlar Euro cinsinden yer almaktadır. Söz konusu etkinin değerlendirilmesinde, mevcut tarifelerin tamamen ve tarife dışı engellerin tamamen ve kısmen kaldırılmasının etkisi üzerinde durulacaktır.

3.5.1. Tarifeler

ABD ve AB'nin tarifelerle ilgili düzenlenmeleri paralellik arz etmektedir. Tarımsal ürünler, iç destek ve ihracat sübvansiyonlarıyla desteklenmekle ve dolayısıyla korunmakla birlikte, bu ürünlerde tarifeler de yüksek tutulmuştur. Hammadde ve sanayi ürünlerinde ise ihtiyaç durumu ve rekabet gücü, tarifeleri belirleyen unsurlardır. İhtiyaç duyulan hammaddeler ile rekabet gücü yüksek teknoloji ürünlerinde tarife nispetleri sıfır veya sıfıra yakındır. Başta klasik sektörler olmak üzere, rekabet gücü düşük ürünlerde tarifelerin daha yüksek seviyelerde tutulduğu görülmektedir.

ABD ve AB'nin Ortalama Tarife Oranları (%)				
Ürünler	ABD		AB	
	Azami	Uygulanan	Azami	Uygulanan
Hayvansal Ürünler	2,4	2,2	23,4	20,4
Süt Ürünleri	19,8	19,9	54,7	52,9
Meyve ve Sebzeler	4,7	4,7	10,2	10,7
Kahve, Çay	3,3	3,3	6,2	6,2
Tahıl ve Tahıl Ürünleri	3,5	3,1	22,2	17,1
Bitkisel ve Hayvansal Yağlar	4,2	4,8	5,6	5,6
Şeker ve Şekerleme	11,2	14,4	31,0	32,1
İçki ve Tütün	15,0	14,0	21,3	19,9
Pamuk	4,4	4,1	0,0	0,0
Diğer Tarımsal Ürünler	1,1	1,1	4,1	4,3
Balık ve Balık Ürünleri	1,0	0,8	10,9	11,8
Mineral ve Metaller	1,7	1,7	2,0	2,0
Petrol	1,3	1,1	2,0	2,8
Kimyasallar	2,8	2,8	4,6	4,6
Ağaç, Kağıt	0,4	0,5	0,9	1,0
Tekstil	7,9	7,9	6,5	6,6
Konfeksiyon	11,4	11,6	11,5	11,5
Deri, Ayakkabı	4,3	3,8	4,2	4,2
Elektrikli Olmayan Makinalar	1,2	1,2	1,7	1,9
Elektrikli Makinalar	1,7	1,7	2,4	2,8
Taşıma Ekipmanları	3,1	3,1	4,1	4,3
Diğer İmalatlar	2,1	2,4	2,5	2,7

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü¹²

Bu verilere göre, ABD'nin ortalama MFN tarife oranları %3,5, AB'nin %5,2'dir. Her iki tarafın ticaret ağırlıklı koruma oranı %2,1, ticaret ağırlıklı tarife oranı ise %2,8'dir. Ancak, durum rakamlarda görüldüğü gibi masum değildir. Ürün bazına inildiğinde, farklı ve yüksek tarifelerle karşılaşmaktadır. Örneğin; ABD tütünde %350, tekstil'de %40, giyimde %32 ve ayakkabıda %56, AB ise kamyonlarda %22, ayakkabıda %17 ve giyimde %12 gibi pek çok üründe yüksek tarife uygulayabilmektedir.

3.5.2 Tarife Dışı Engeller

Tarife dışı engeller; standartlar, belgelendirme, testler, insan ve bitki sağlığı uygulamaları, gümrük işlemleri ve mevzuat farklılıkları gibi pek çok kategoride toplanmaktadır. Tarife dışı

engellerin ticaret üzerindeki etkisi tarifelerden daha fazla olabilmektedir. Hatta, bir ürünün ticaretinin tarifelerle engellenmesi mümkün değilken, tarife dışı uygulamalarla engellenmesi mümkün olabilmektedir.

ABD ve AB arasında tarife dışı engellerin etkisi aşağıdaki tabloda değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede; tamamen serbest iç pazar=0 kapalı pazar=100 olarak kabul edilmiştir.¹³

Tarife Dışı Engeller (0-10)		
Hizmetler	AB'nin ABD'ye İhracatı	ABD'nin AB'ye İhracatı
Turizm	35,6	17,6
Taşıma	39,9	26,3
Finansal Hizmetler	29,7	21,3
Bilgi ve Haberleşme Teknolojileri	20,0	19,3
Sigortacılık	29,5	39,3
Haberleşme	44,6	27,0
İnşaat	45,0	37,3
Diğer Ticari Hizmetler	42,2	20,0
Kişisel, Kültürel Hizmetler	35,8	35,4
Mallar		
Kimyasallar	45,8	53,2
İlaçlar	23,8	44,7
Kozmetik	48,3	52,2
Bioteknoloji	46,1	50,2
Makinalar	50,9	36,5
Elektronik	30,8	20,0
Ofis, Bilgi ve Haberleşme Ekipmanları	37,9	32,3
Tıp, Ölçü ve Test Cihazları	49,3	44,5
Otomotiv	34,8	31,6
Havacılık ve Uzay Sanayii	56,0	55,1
Gıda ve İçki	45,5	33,6
Demir ve Çelik	35,5	24,0
Tekstil ve Giyim, Ayakkabı	35,6	48,9
Ağaç, Kağıt ve Kağıt Ürünleri	30,0	47,1

Kaynak: Ecorys (2009)

Bunların ticari maliyet eş değeri, % olarak aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

Sektörler	AB'in ABD'ye İhracatı	ABD'nin AB'ye İhracatı
Hizmetler		
Taşıma		
Hava	2,0	2,0
Deniz	8,0	8,0
Finans	11,3	31,7
Sigorta	10,8	19,1
IT	14,9	3,9
Haberleşme	11,7	1,7
İnşaat	4,6	2,5
Personel, Kültürel Hizmetler	4,4	2,5
Hizmetler Ortalaması	8,5	8,9
Mallar		
Gıda ve İçki	56,8	73,3
Kimyasallar	13,6	19,1
Elektrikli Makinalar	12,8	14,7
Kara Taşıt Vasıtaları	25,5	26,8
Diğer Taşıma Ekipmanları	18,8	19,1
Metal ve Metal Ürünleri	11,9	17,0
Ağaç ve Kağıt	11,3	7,7
Ürünler Ortalaması	21,5	25,4

Kaynak: Ecorys (2009)

İleri entegrasyon olarak kabul edilen tarifelerin %100 indirilmesi, tarife dışı engellerin %25 azaltılması ve kamu alımlarının %50 nispetinde açılması durumunda, AB'nin ABD'ye ihracatının %28, ABD'nin AB'ye ihracatının ise %36 oranında artacağı hesaplanmaktadır. Bunun, tarafların GSYH ve ticaretlerine yansması aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

Dünya Bankasınca, GSYH Büyümesi,

	<u>2001-2007</u>	<u>2007-2016</u>	<u>2007-2027</u>
AB için	2,28	0,70	1,17
ABD için	3,30	1,74	1,90

olarak öngörülmektedir.

Bu rakamlar temel alındığında, kapsamlı bir anlaşmasının AB'nin GSYH'na katkısının 2027 yılında yıllık % 0,48, ABD'nin GSYH'na katkısının ise %0,39 ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu, AB için 119 milyar €, ABD için 94 milyar €'ya tekabül etmektedir.

Karşılıklı Ticarete Değişim				
	AB		ABD	
Sektörler	(%)	Milyon €	(%)	Milyon €
Mallar				
Tarım, Orman ve Balıkçılık	15,10	1.743	21,80	1.102
Diğer Ana Sektörler	0,60	55	0,40	41
İşlenmiş Gıda	45,50	13.405	74,80	4.083
Kimyasallar	36,20	29.895	34,20	27.273
Elektrikli Makineler	35,00	2.555	44,10	8.304
Motorlu Taşıtlar	148,70	87.358	346,80	65.903
Diğer Taşıma Ekipmanları	25,50	9.037	27,80	10.318
Diğer Makinalar	6,60	7.448	16,70	7.810
Metal ve Metal Ürünleri	68,20	12.516	88,10	18.778
Ağaç, Kağıt ve Ürünleri	19,90	3.209	42,56	2.918
Diğer İmalatlar	22,80	11.132	16,70	6.170
Hizmetler				
Deniz Taşıma	6,80	23	7,10	42
Hava Taşıma	1,60	333	2,20	374
Finans	8,50	3.517	4,90	1.240
Sigorta	8,30	3.333	7,40	264
Ticari Hizmetler	2,30	1.545	5,40	1.931
Haberleşme	0,90	51	10,50	685
İnşaat	3,10	71	6,60	155
Kişisel Hizmetler	2,30	228	13,80	964
Diğer Hizmetler	-1,00	-491	1,56	744
Toplam	28,30	186.965	36,57	159.098

Kaynak: Ecorys (2009)

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, karşılıklı ticarete, 2027 yılına kadar AB'nin ABD'ye ihracatı %28,3 oranında artarak yaklaşık yıllık 187 milyar €, ABD'nin AB'ye ihracatı ise %36,57 oranında artarak yıllık 159 milyar €'ya ulaşacaktır. TTIP'in AB ve ABD'nin toplam ihracatına anılan yıla kadar yıllık katkısının sırasıyla 220 ve 240 milyar, toplam ithalatlarına katkısının 226 ve 201 milyar € olması beklenmektedir.

Kapsamlı bir düzenlemenin AB istihdamına katkısının az vasıflı işlerle %0,65, vasıflı işlerde %0,55 olması beklenirken bu katkı ABD için sırasıyla %0,48 ve %0,46 olarak öngörülmektedir.

3.6. TTIP MÜZAKERELERİNDE MEVCUT DURUM

Müzakerelerine 2013 yılında başlanan TTIP'in, tarafların ekonomilerindeki ileri seviyedeki entegrasyon dikkate alınarak, daha evvel başlatılan TPP'den önce, 2014 veya en geç 2015 yılında tamamlanması kararlaştırılmış ancak, mümkün olamamıştır. Bu defa, TTIP'in sonuçlandırılmasına yönelik olarak 2017 ve 2019 yılları telaffuz edilmektedir.

Bu gecikmedeki en önemli nedenlerden biri, entegrasyon kadar, taraflar arasında müttefiklik şemsiyesi altında ifşa edilmeyen, siyasetten ekonomiye her alanda yaşanan rekabettir. Bu itibarla “Şeytan ayrıntıda gizlidir.”

TTIP müzakereleri, aynı zamanda patlak veren PRISM skandalının gölgesinde başlamıştır. PRISM, ABD'nin siber alanda ihtisaslaşmış istihbarat teşkilatı National Security Agency (NSA)'nın internet haberleşme sistemi üzerinden 2007 yılında oluşturulan programa dahil Microsoft, Yahoo, Google, Facebook, Paltalk ile YouTube, AOL, Skype gibi önde gelen 100'ün üzerinde firmadan, üçüncü ülkelere ve bu ülkelerin firmalarına ait gizli bilgilerin toplamasıdır. NSA, haberleşme alanında ise bu işbirliğini ABD'nin önde gelen telekom şirketleri ile oluşturmuştur. NSA çalışanlarından 2013 yılında Rusya'ya kaçan Edward Snow'dan, söz konusu işbirliğini ifşa etmiş ve NSA'nın bu program dahilinde AB'nin önde gelen pek çok liderini dinlediğini ve firmaların gizli bilgilerine ulaştığını açıklamıştır. ABD Yönetimi bu açıklamayı yalanlamamış, programın terörizmle mücadele amaçlı olduğunu belirtmekle yetinmiştir. Bu durum, TTIP müzakerelerinde, özellikle, kimyasallar, ilaçlar, kozmetikler gibi pek çok üründe patent, risk analizi gibi durumlarda paylaşılacak verilerin gizliliğinin (data privacy) korunması yönünde, ABD'ye olan güveni sarsılan AB tarafında ciddi endişe oluşturmakta ve dolayısıyla müzakere sürecini yavaşlatmaktadır.

Tarifeler, müzakerelerin en kolay gündemi olarak görülmektedir. Paralel bir yapı arz eden sanayi ürünlerinde tarifelerin kaldırılmasında bir sıkıntı yaşanmayacağı düşünülmektedir. Tarım ürünlerinde ise, tarafların ihracat sübvansiyonları ile piyasayı bozan iç desteklerin kaldırılması yönünde ortak mutabakatının olması, tarifler üzerinde anlaşmayı kolaylaştıracaktır. Bazı ülkelerin hassas ürünlere ilişkin olabilecek talepleri de geçiş süreleriyle aşılabilecektir. Ancak, tarifeler üzerinde anlaşılması, tüm konuların bir bütün olarak değerlendirilmesi nedeniyle, tek başına bir anlam ifade etmemektedir.

Bu çerçevede, müzakerelerde ağırlık; teknik, çevre ve sağlıkla ilgili mevzuat ile standartlar ve hizmetler mevzuat uyumuna verilmekte, görüş farklılıkları da bu alanlarda yaşanmaktadır. Herşeyden önce AB tarafı, gıda güvenliği, araç emniyeti ve çevrenin korunmasına yönelik AB standartlarının ABD'nin çok önünde olduğunu ifade etmektedir. Bu, ABD'nin AB standartlarına uyması gerektiği anlamına gelmektedir. Buna mukabil, ABD tarafı, mevzuat uyumu ve tarafları bağlayıcı standartların belirlenmesi konusunda, transatlantik mevzuat işbirliği mekanizması kurulmasını önermektedir. Önerinin kurumsal karar alma sürecine aykırı olduğu gerekçesiyle AB tarafında kabul görmediği ancak, söz konusu yapının ihtiyari çalışmalar yapabileceği dile getirilmektedir. Gıda güvenliği konusunda mevcut, BSE hastalığı nedeniyle ABD nin AB'den sığır etini 1998'den bu yana yasaklaması, AB'nin ABD'den hormonlu et ve genetiği değiştirilmiş ürünler ithaline izin vermemesi gibi sorunlar henüz çözümlenemediği gibi benzeri konularda ileriye yönelik bir mutabakata da varılamamıştır.

ABD'nin, yabancı yatırımcılar ile ev sahibi ülke arasında doğabilecek anlaşmazlıklar için üçüncü taraf hakemlik sistemi kurulması önerisi, AB tarafınca, iç mevzuata güvensizlik olarak değerlendirilmektedir.

Hizmetler alanında görüş ayrılıklarının finans, hava ve deniz taşımacılığında yoğunlaştığı dile getirilmektedir. Taraflar, 2008'de ABD'de başlayan krizin yarattığı sismik etkinin aşılmasında,

finansla ilgili ortak kuralların oluşturulması gerektiği hususunda hemfikir olmakla beraber, ABD, AB'nin finansın hizmetler kapsamına alınması teklifine sıcak bakmamakta ve global anlamda standartların belirlenmesi amacıyla G-20'de başlatılan çalışmaların desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır. ABD bu yolla, finans piyasasında yerli firmalara tanınan ayrıcalıkları korumayı amaçlıyor olabilir. Ancak, sözü edilen kriz, gelecekte olabilecek benzeri krizlerin önlenmesi ve asılmasında yerel veya bölgesel standartların yeterli olamayacağını bunun ancak global standartlarla sağlanabileceğini göstermiştir.

Hava ve deniz taşımacılığında AB pazarı oldukça serbestken, ABD pazarında yerel firmaları ön plana çıkartan düzenlemeler bulunmaktadır. Bu çerçevede, AB hava yolu şirketlerinin ABD hava taşımacılığının %25'nden fazlasına sahip olması imkansızdır. Diğer taraftan, Jones Act, ABD limanları arasında taşımacılık yapacak gemilerin ABD sahipli, bayraklı, ABD'de kayıtlı ve ABD vatandaşlarınca işletiliyor olmasını öngörmektedir. Bu itibarla, ABD tarafının müzakerelerdeki pozisyonu merak edilmektedir. Bazı düşünürler, kültürel varlıkların korunması amacıyla Fransa'nın talebi üzerine hizmetler gündeminden çıkartılan görsel-işitsel sektör karşılığında ABD'nin de Jones Act'ın müzakere gündeminden çıkartılmasını isteyebileceğini ifade etmektedir.

Fikri mülkiyet hakları ile ilgili görüşmelerde, AB tarafının coğrafi işaretlere, ABD'nin ise patent haklarına önem verdiği belirtilmektedir. ABD'nin, her iki tarafca imzalanmış olan ACTA'nın TTIP'in de bir parçası olması yönündeki önerisine AB'nin, suça ilişkin konularda hüküm ihtiva etmemesi kaydıyla sıcak baktığı, basında yer almaktadır.

Menşe kurallarında ABD, taraflar menşeli girdilerin kullanımına ağırlık verilmesini savunmaktadır. AB, bu görüşü desteklemekle birlikte, her iki tarafla STA'sı bulunan komşu ülkelerin de menşe kümülasyonuna dahil edilmesini önermektedir. Burada kastedilen ülkelerin, Meksika ve Kanada olabileceği tahmin edilmektedir.

Tarafların mutabakatta zorlanacağı diğer bir alan olarak, kamu alımları işaret edilmektedir. AB, kamu alımlarının, her hangi bir istisnaya yer verilmeden tüm idareleri kapsamasını istemektedir. Ancak, Berry yasası, askeri alımlara Amerikalı olmayanların girmesini kısıtlamakta, Buy American Act, Amerikalı olmayanlar aleyhine ayrımcılık yapmaktadır. Belki de bunlardan en önemlisi, ABD'de Eyaletlerin kamu alımlarında Federal düzenlemelere ve taahhütlere uyma mecburiyetinin bulunmamasıdır.

4. TTIP VE TÜRKİYE

TTIP tüm ülkeleri az veya çok etkileyecektir. Bundan en fazla etkilenecek ülke olarak AB ile gümrük birliği nedeniyle Türkiye gösterilmektedir. Ancak, Türkiye'nin AB ile gümrük birliği, TTIP ile ilişkisini, ekonomik etkinin ötesinde boyutlara taşımaktadır. Dolayısıyla, Türkiye-TTIP ilişkisine diğer ülkelerde olduğu gibi salt ekonomik etki açısından bakmak doğru olmayacaktır. Bu itibarla, bu bölümde, Türkiye-TTIP ilişkileri, gümrük birliği çerçevesinde tüm boyutları ile alınacaktır. Söz konusu ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından önce Türkiye ekonomisinde ve dış ticaretinde son yıllarda kaydedilen gelişmelere kısaca değinmekte yarar görülmektedir.

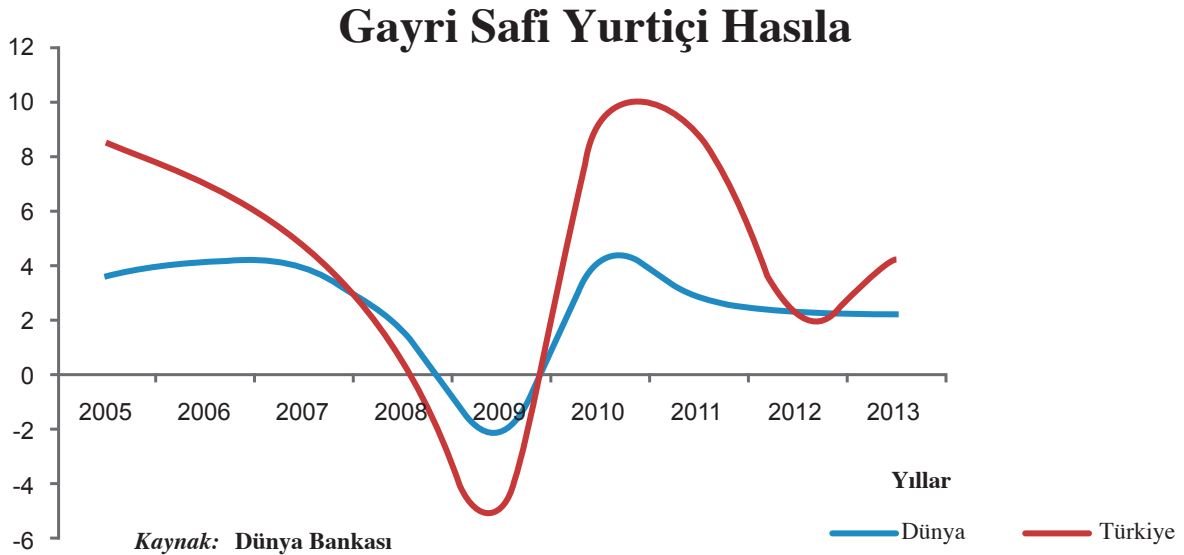
4.1. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER

Türkiye ekonomisi özellikle son 20 yılda önemli dönüşüm ve değişime son 15 yılda ise önemli gelişime sahne olmuştur. 1998 yılında cari fiyatlarla 271 milyar dolar olan GSYH üç misli artarak 2013 yılında 822 milyar dolara, kişi başına düşen milli gelirden 4.338 dolardan 10.807 dolara yükselmiştir.

Yıllar	GSYH (Milyon Dolar)	Büyüme Oranı (%)	Kişi Başına Milli Gelir (\$)
1998	270.947	-	4.338
2000	265.384	6,8	4.129
2001	196.736	-5,7	3.019
2002	230.494	6,2	3.492
2005	481.497	8,4	7.036
2009	616.703	-4,8	8.561
2010	731.608	9,2	10.003
2011	773.980	8,8	10.428
2012	786.283	2,1	10.459
2013	821.937	4,1	10.807

Kaynak: TÜİK

Ekonominin 2002-2007 yılları arasında kaydettiği ortalama % 6,8 oranındaki büyüme, Türkiye'yi dünyanın yükselen ekonomileri arasına sokmuştur. Bu, karşılıklı ticaret ve yatırım ilişkileri bakımından önemlidir ve öyle de olmuştur. Ülke ekonomisi, 2009 yılında küresel finansal kriz nedeniyle % 4,8 oranında daralmakla birlikte, diğer ülkelerle özellikle batı ülkeleri mukayese edildiğinde, krizi ciddi yara almadan atlattığı ve tekrar büyümesini sürdürmüştür.

Bugün, tarımın yaklaşık % 7, sanayinin % 24 ve hizmetlerin % 58 oranında paya sahip olduğu GSYH, sektörel olarak gelişmiş ülke ekonomilerine paralel bir yapı arz etmektedir. Ancak, hacimsel büyüklük açısından alınması gereken önemli bir mesafe bulunmaktadır.

Ülke ekonomisinde kaydedilen bu gelişmelerin gerisinde, şüphesiz pek çok neden bulunmaktadır. Ancak, bunların belki de en önemlileri, AB ile 1996 yılında yapılan gümrük birliği, 2000 ve 2001 yıllarında finansal yapılanma ve kurumsallaşma reformları, devletin ekonomiden çekilmesi ve Maastricht kriterlerine uyumdur.

Gümrük birliği Türkiye'yi sadece AB ile bölgesel olarak entegre etmemiş, aynı zamanda, ortak gümrük tarifelerinin ve ortak ticaret politikalarının üstlenilmesiyle aynı seviyedeki ülkelere göre, özellikle sanayi ürünlerinde küresel gelişmelere daha fazla entegre etmiştir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin küresel entegrasyonu AB seviyesindedir. Bu durumun ortaya çıkardığı temel unsur şüphesiz Türkiye'nin rekabet gücüne ve daha da önemlisi güçlü bir müteşebbis ruhuna kavuşmasıdır. Sonuçta Türkiye, gümrük birliğinin itici gücüyle bilhassa klasik endüstriyel sektörler olarak tanımlanan tekstil, konfeksiyon, demir-çelik, kimyasallar, elektrikli ev aletleri ve hatta otomotiv gibi pek çok sektörde gelişmekte olan veya gelişmiş tüm ülkelerle rekabet edebilecek duruma gelmiştir. Ancak, ciddi anlamda talep fazlası olan anılan sektörlerin Türkiye'nin olması gereken noktaya taşınmasında yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Bu itibarla, Türkiye'nin bilgi teknolojileri, biyoteknoloji, uzay, savunma ve havacılık sanayi gibi ileri teknoloji alanlarına girmeye ihtiyacı olduğu gibi klasik sektörlerde de ileri teknolojiye geçmesi gerekmektedir. Örneğin; günümüz klasik sektörlerde, çelikten çok daha güçlü elyaf, yüksek kalite karbon çelik ve uzay ve havacılık sektöründe kullanılan alüminyum türevleri üretilmektedir. Rekabetin yoğun olduğu dünyamızda, hiçbir ülke elindeki son teknolojiyi bir başkası ile paylaşmamaktadır. Ancak, bir ülkede keşfedilen teknoloji ve yenilik; diğer ülkelerden, sermaye, ortaklık oluşması ve teknoloji paylaşımı şeklinde karşılık bulmaktadır.

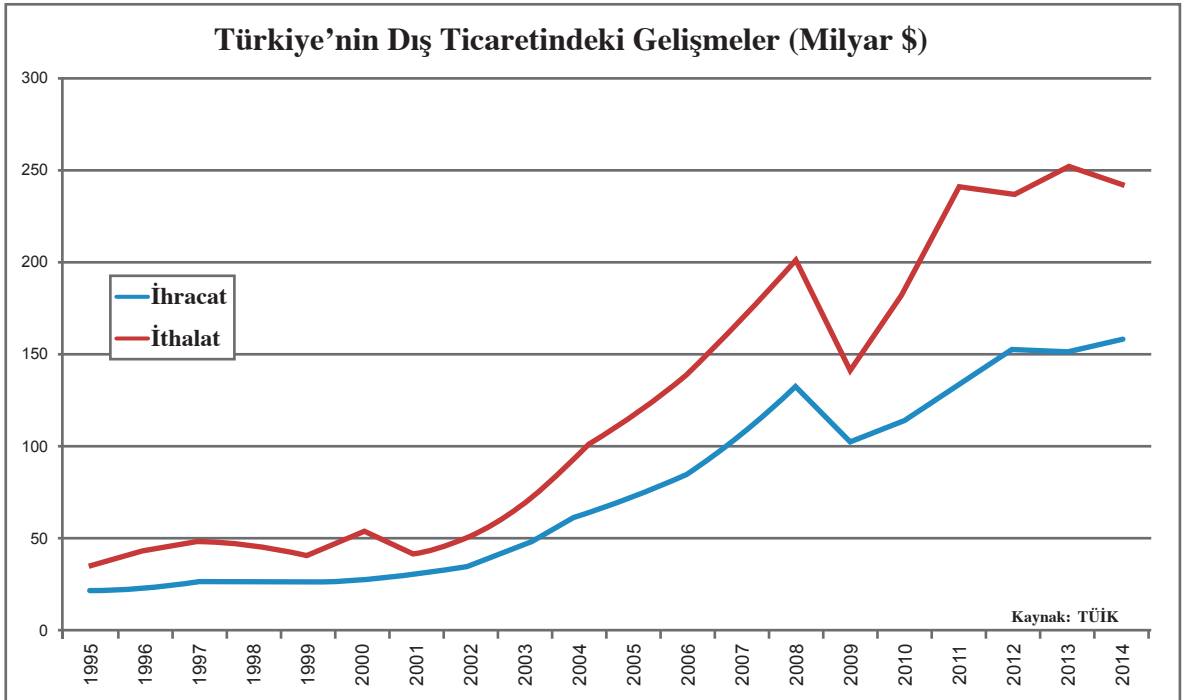
Gümrük birliğinin diğer bir etkisi; Türkiye'yi her alanda serbest rekabet ortamında yer alabilecek bir noktaya getirmesidir. Bundan sonraki süreçte; gerek bölgesel ve gerekse küresel anlamda yapılacak liberalleşme hareketine katılım, Türkiye'ye kayıptan çok yarar sağlayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, adil olmayan rekabete karşı anti-damping ve telafi edici önlemler gibi gerekli mekanizmaların devreye sokulması ve ödenen bedelin karşılığı faydayı sağlamayan ürünlere karşı SPS gibi tarife dışı engellerin uygulanmasıdır. Bugün Türkiye ekonomisinin zayıf halkalarından birini oluşturan cari işlemler açığının en önemli kaynağı olan dış ticaret açığında; başta Uzakdoğu olmak üzere pek çok ülke menşeli hiçbir ekonomik faydası olmayan, hatta ciddi sağlık riskleri taşıyan ürünler ve bu ürünlerin ithalinden önce, ithal sırasında ve ithalden sonra denetimine yönelik etkin bir sistemin kurulamamış olması büyük paya sahiptir. Hali hazırda, Türkiye'nin bazı gelişmiş ülkelere ihraç etmek istediği muhtelif ürünlerin, sadece ihraç edilip edilemeyeceğine dair kararın, aradan 6-7 yıl gibi uzun bir süre geçmesine rağmen hala verilmemiş olması, tarife dışı müdahalenin önemini hem sağlık hem sektörel her açıdan en iyi şekilde ortaya koymaktadır.

Her ülke gibi doğrudan yabancı yatırım girişi, gerek ekonomik büyüme, gerek dış ticaret gerekse teknolojik bilgi edinilmesi bakımından Türkiye için de büyük öneme sahiptir. Türkiye'ye doğrudan yabancı yatırım girişinde özellikle son yıllarda, özelleştirmenin de etkisiyle, ciddi artış

olmuş ve kümülatif giriş miktarı 135 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye ekonomisi bakımından bu önemli bir gelişmedir. Ancak, Türkiye'nin geleceğe yönelik iddiaları ve beklentilerinde gerekli mesafeyi katedebilmesi için sadece ABD'den 722 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım çeken Hollanda ve 239 milyar dolar çeken İrlanda gibi ülkelerin söz konusu girişi sağlayan özelliklerinin irdelenmesinde yarar görülmektedir.

4.2. TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDEKİ GELİŞMELER

ABD ile 1996 yılında yürürlüğe giren gümrük birliği, Türkiye'nin dış ticaretinin dönüm noktasıdır. Gümrük birliği denince, genelde akla 1996 yılında AB ve Türkiye'nin karşılıklı olarak gümrük vergilerini, yasakları ve miktar kısıtlamalarını kaldırarak, piyasalarını birbirine tamamen açtıkları gelir. Aslında AB, sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini Türkiye için 1963 yılında imzalanan, taraflar arasında tam üyeliği öngören Ankara Anlaşması çerçevesinde 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile kaldırmıştı. Dolayısıyla, 1996 yılı, Türkiye'nin sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini AB için kaldırarak piyasasını tamamen açtığı tarihtir. Ayrıca, Türkiye AB'nin üçüncü ülkeler için sanayi ürünlerinde uyguladığı düşük gümrük vergilerinden oluşan Ortak Gümrük Tarifesi'ni (OGT) üstlenmiştir. Açıkçası, 1996 yılında, Türk özel sektörü yeterince yüzme bilmeden, Turgut Özal'ın başbakanlığı dönemindeki kısa süreli eğitimle, denize atlatılmıştır. 1996-2000 yılları özel sektörünün şartları algılama, karaya ulaşma çabaları ile geçmiştir. 2000 yılına gelindiğinde üretim, kalite ve fiyatıyla dünya piyasalarında parlamaya başlamış farklı bir Türk müteşebbisi mevcuttur.

Türkiye'nin 1996 yılında 23 milyar dolar olan ihracatı gümrük birliği ve gümrük birliğinin bir gereği olarak imzalanan 28 serbest ticaret anlaşması sonucu 2013 yılında yaklaşık 152 milyar dolara, ithalatı ise 44 milyar dolardan 252 milyar dolara ulaşmıştır. 2013 yılında 404 milyar dolar dış ticaret hacmine ulaşan Türkiye'nin dış ticaret açığı 100 milyar dolar civarındadır.

Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Dış Ticareti (Milyar Dolar)					
Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim	İhracatın İthalata Kar Oranı (%)
1996	23	44	-21	67	53.2
2000	28	55	-27	83	51.0
2005	73	117	-44	190	62.9
2008	132	202	-70	334	65.4
2009	102	141	-39	243	72.5
2010	114	186	-72	299	61.4
2011	135	241	-106	376	56.0
2012	152	237	-85	389	64.5
2013	152	252	-100	404	60.3

Kaynak: TÜİK

Bu rakamlar, bazı yönlerden endişe oluşturmakla beraber Türk ekonomisinin geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Kaldı ki, ihracatın yaklaşık % 95'i sanayi ürünlerinden, ithalatın % 85'i yatırım malları ve hammaddelerden oluşmaktadır. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, dış ticaret açığının sürdürülebilir olması ve ihtiyaç duyulan ürünlerden oluşması, sağlıklı bir dış ticaret politikası ve ekonomik kalkınma için büyük önem arz etmektedir.

Ülke Gruplarına Göre İhracat (Milyar Dolar)						
Ülke Grubu	2005	Pay (%)	2010	Pay (%)	2013	Pay (%)
Toplam	73	100,0	114	100,0	152	100,0
AB	42	56,5	53	46,5	63	41,5
Diğer Ülkeler	29	39,4	59	51,7	86	56,9
K.Afrika	3	3,5	7	6,2	10	6,6
Diğer Afrika	1	1,5	2	2,0	4	2,7
K.Amerika	5	7,2	4	3,7	7	4,3
Yakın ve Orta Doğu	10	13,9	23	20,5	36	23,4
Diğer Asya	3	4,1	9	7,5	12	7,9

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin son yıllarda tüm ülke ve bölgelere açıldığı, diğer bir ifadeyle pazar çeşitlendirmesine gittiği görülmektedir. İhracatın önemli bir bölümü doğal olarak AB'ye gerçekleştirilmektedir. AB'ye 2005 yılında 42 milyar dolar olan ihracat 2013 yılında 63 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak burada önemli olan nokta, AB'ye ihracat artarken Türkiye'nin yeni pazarlara açılması nedeniyle AB'nin toplam ihracat içindeki payının düşmesidir. Nitekim, 2005 yılında % 56,5 olan bu pay 2013 yılında % 41,5'e inmiştir. Türkiye'nin ihracatında AB'den sonra Yakın ve Orta Doğu önemli bir paya sahiptir. Ayrıca, Afrika'ya yapılan ihracatın da önemli artış kaydettiği görülmektedir. Bunla beraber, gerek Kuzey ve gerekse Güney Amerika'ya yapılan ihracat, olması gerekenin çok altındadır.

Ülke Gruplarına Göre İthalat (Milyar Dolar)						
Ülke Grubu	2005	Pay (%)	2010	Pay (%)	2013	Pay (%)
Toplam	117	100,0	186	100,0	252	100,0
AB	53	45,2	72	39,0	92	36,7
Diğer Ülkeler	63	54,1	112	60,5	158	62,8
K.Afrika	2	1,4	3	1,7	4	1,4
Diğer Afrika	2	1,4	2	0,9	3	1,0
K.Amerika	6	5,0	13	7,1	14	5,5
Yakın ve Orta Doğu	6	5,2	13	7,0	22	8,8
Diğer Asya	21	17,6	40	21,7	54	21,7

Kaynak: TÜİK

İhracata benzer şekilde, AB'den yapılan ithalat değer olarak artarken oran olarak düşmektedir. Bu çerçevede, 2005 yılında 53 milyar dolar olan ithalat, 2013 yılında 92 milyar dolara yükselmiş, aynı yıllarda toplam ithalat içindeki payı % 45,2'den % 36,7'ye inmiştir. Türkiye'nin ithalatının, enerji hariç tutulduğunda, ciddi şekilde uzak doğuya yöneldiği görülmektedir. Dış ticaret açığındaki büyüme de, genelde bu ülkelerle yapılan ticaretten kaynaklanmaktadır. AB'ye yapılan 63 milyar dolar ihracat karşılığında verilen dış ticaret açığı 29 milyar dolardır. Diğer bir ifadeyle, ihracatın ithalatı karşılama oranı % 69 nispetindedir. Halbuki, Asya ülkeleri ile bu oran, 12 milyar dolar ihracat karşılığı 54 milyar dolar ithalata tekabül eden % 22'dir. Daha detaya inildiğinde, Çin'e 2013 yılında yapılan 3.6 milyar dolar ihracat karşılığında, 21.7 milyar dolar açık verilmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı % 15'tir. Benzer tablo, bölgedeki pek çok ülke için de geçerlidir. İhracatın ithalatı karşılama oranı Vietnam için %6, Hindistan için %9, Tayland için %17, Endonezya için %11, Malezya için %22, G.Kore için %7, Japonya için %12 ve Tayvan için %6'dır. Diğer taraftan, bu ülkelerden ithal edilen ürünlerin ekonomiye katkısını AB'den ithal edilen ürünlerle mukayese etmek de mümkün değildir. Bu itibarla, sözü edilen ülkelere yapılan ticarete odaklanılmasında yarar görülmektedir. Ayrıca, hammadde temininde Afrika'nın önemli bir kaynak olduğu ve bu kaynakların değerlendirilmesinin, sanayimizin ihtiyaçlarının karşılanması yanında, bölgedeki ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkilerin daha fazla derinleştirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin gümrük birliği kapsamında yer almayan hizmetler ticaretinde de gelişmeler gözlemlenmektedir. 2013 yılı itibariyle hizmetler ihracatı 44 milyar dolara, ithalatı ise 22 milyar dolara ulaşmıştır. AB ülkeleri ayrı ayrı sınıflandırıldığında, toplam 4.623 milyar dolar olan dünya hizmetler ihracatında 27. sırada yer alan Türkiye % 1, 4.340 milyar dolar olan hizmetler ithalatında 18. sırada % 04 paya sahiptir. Türkiye'nin müteahhitlik hizmetleri hariç tutulduğunda diğer hizmet kalemleri arasındaki payı oldukça düşüktür.

4.3. TÜRKİYE – AB EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİ

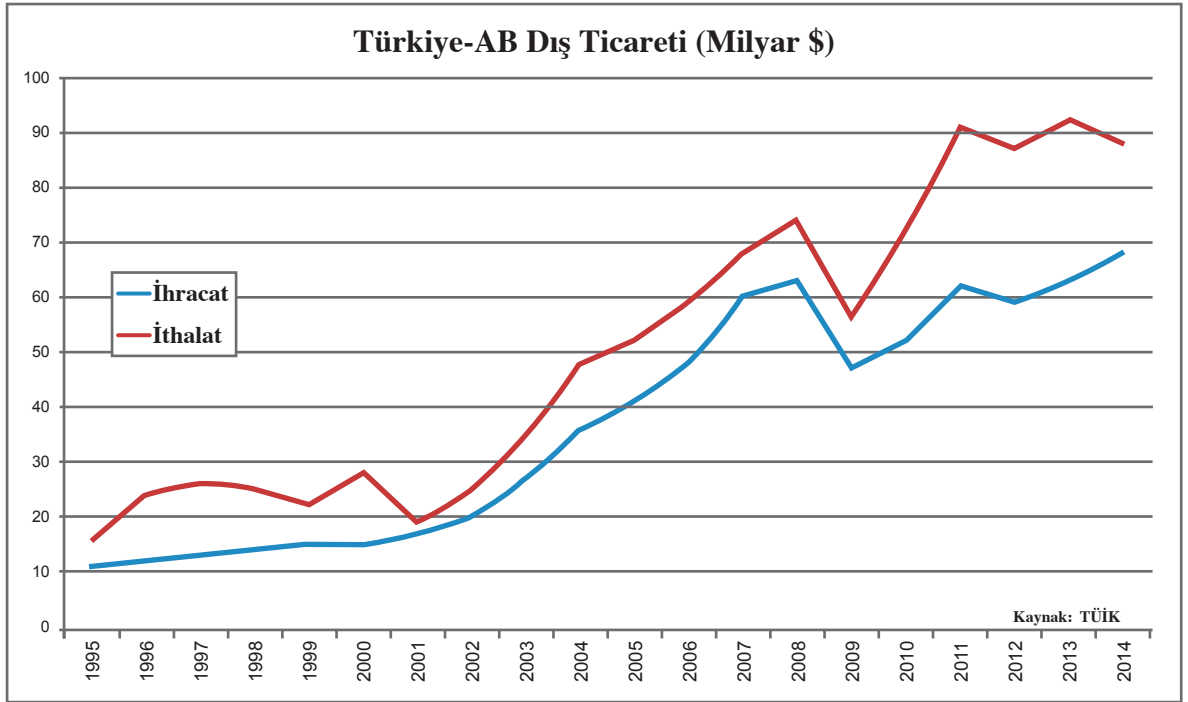
Türkiye – AB ekonomik ve ticari ilişkilerinin temelini, 1963 yılında imzalanan ve 1964 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması'nda tam üyeliğe geçişin son aşaması gümrük birliğini 1 Ocak 1996 yılında başlatan 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) oluşturmaktadır.

AB'liğine tam üyelik yolunda Türkiye dışında hiçbir ülke gümrük birliğine gitmemiş, bu safhayı serbest ticaret anlaşması ile tamamlamıştır. Şüphesiz, gümrük birliği, serbest ticaret anlaşmasına göre daha kapsamlı bir entegrasyonu öngören ve üçüncü ülke menşeliler de dahil olmak üzere tüm malların serbest dolaşımını kolaylaştıran bir yapılanmadır. Ancak, üçüncü ülkelerle ticari ilişkiler açısından bazı sıkıntıları da beraberinde getirdiği bir gerçektir. Burada önemli olan, söz konusu sıkıntıları kendi içinde çözecek politikaların oluşturulmasıdır.

Türkiye - AB Dış Ticaret (Milyar Dolar)						
Yıllar	İhracat	Pay(%)	İthalat	Pay(%)	Denge	Ticaret Hacmi
1996	13	54	24	56	-11	37
2000	16	56	29	52	-13	45
2005	41	56	53	45	-12	94
2010	53	46	72	39	-19	125
2011	62	46	91	38	-29	153
2012	59	39	87	37	-28	146
2013	63	42	92	37	-29	155

Kaynak: RESEARCH TURKEY

Reserach Turkey'in AB-27 şeklinde 1996'dan bu yana dış ticaret rakamlarını düzenlediği yukarıdaki tablo, AB ile karşılıklı ticaretin sürekli bir artış trendi içerisinde olduğunu, dış ticaret açığının AB'den ziyade AB dışındaki ülkelerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Türkiye-AB arasında 1996 yılında 37 milyar dolar olan dış ticaret hacmi, 2014 yılında 157 milyar dolara ulaşmıştır. Söz konusu dönemde, Türkiye'nin AB'ye ihracatı 13 milyardan 68 milyara, AB'den ithalatı 24 milyardan 88 milyara, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise % 54'ten % 77'ye yükselmiştir.

AB ile Dış Ticaret 2013 (Milyar Dolar)					
	İhracat	Pay(%)	İthalat	Pay(%)	Denge
Toplam	152	100	252	100	-100
AB Toplam	63	42	92	37	-29
Almanya	14	22	24	26	-10
İngiltere	9	14	6	6	+3
İtalya	8	13	13	14	-5
Fransa	6	10	8	9	-2
İspanya	4	6	6	6	-2
Hollanda	4	6	3	3	+1
Diğer AB Ülkeleri	18	29	32	35	-14
Diğer Ülkeler	89	58	160	63	-71

2013 yılında toplam 100 milyar dolar olan dış ticaret açığında, AB 29 milyar dolar ile % 29, AB dışındaki ülkeler 71 milyar dolar ile % 71 paya sahiptir. AB ile yapılan ticaretin önemli bir bölümü yukarıdaki tabloda yer alan gelişmiş 6 ülke ile yapılmaktadır. Bu ülkelerden Almanya hem ihracatta hem ithalatta ilk sırayı almaktadır. Söz konusu ülkelerin Türkiye'nin AB'ye ihracatındaki payı %71, Türkiye'nin AB'den ithalatındaki payı % 65'tir. Anılan 6 ülkeden İngiltere ve Hollanda ile ticarete denge Türkiye lehinedir.

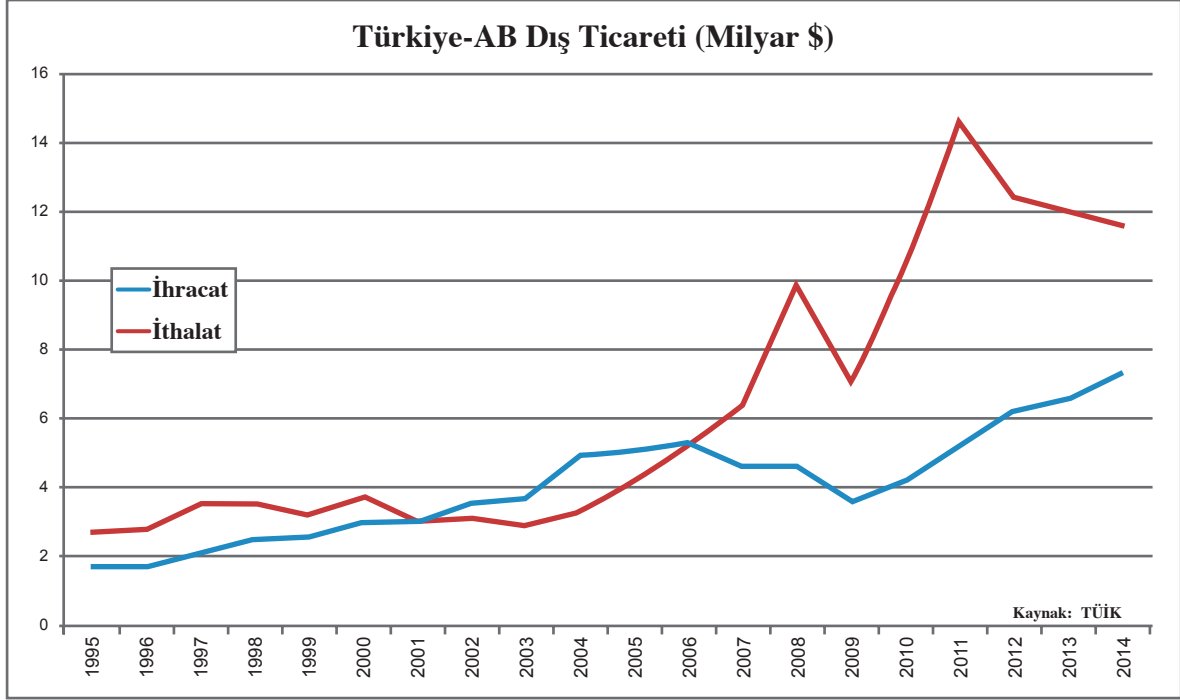
AB istatistiklerine göre, Türkiye'nin ihraç ettiği ürünlerin % 7,6'sı tarım ürünlerinden % 91,8'i sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. İmalat sanayi ürünleri % 84,3 paya sahip olup bu kapsamda % 25,5 ile tekstil ve konfeksiyon, % 19,6 pay ile nakil vasıtaları ve % 18,1 pay ile makina ve ekipmanlar ilk sırayı almaktadır. Türkiye'nin AB'den yaptığı ithalat ise % 3,6 oranında tarım ürünleri, % 96,4 oranında sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. İmalat sanayinin % 79,6 oranında paya sahip olduğu ithalatta, makina ve ekipmanların % 27,1, nakil vasıtaları % 16,3, metaller % 12,5 ve kimya sanayi % 10,7 paya sahiptir.

Bu rakamlar içinde belki de en önemlisi, Türkiye'nin AB'nin ithalatında Çin, Rusya, ABD, İsviçre, Norveç ve Japonya'dan sonra 7. sırada, ihracatında da ABD, İsviçre, Çin ve Rusya'dan sonra 5. sırada yer almasıdır. Türkiye'nin AB'nin dış ticaretindeki yeri, gümrük birliğinin ne anlama geldiğinin en bariz açıklamasıdır. Yine AB istatistiklerine göre, AB'nin Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırıma stoku yaklaşık 90 milyar dolar ile Türkiye'nin toplam 135 milyar dolar seviyesindeki kümülatif doğrudan yabancı sermaye girişinin % 67'sine tekabül etmektedir. Türkiye'nin AB'deki yatırım miktarı ise 15 milyar dolar civarındadır

4.4. TÜRKİYE – ABD EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİ

Dünyanın en büyük ve en rekabetçi piyasasına sahip ABD ile Türkiye'nin ticari ilişkileri DTÖ kuralları çerçevesinde işlemektedir. ABD, Türkiye'ye vergisel ve diğer alanlarda MFN kurallarını, yani tercihli olmayan tüm ülkelere uygulanan kuralları uygularken, Türkiye vergisel anlamda gümrük birliği nedeniyle, ABD'ye sanayi ürünlerinde ortak gümrük tarifelerini uygulamaktadır. Ancak, ABD'nin gelişmekte olan ülkelere yönelik Genelleştirilmiş

Preferanslar Sisteminden Türkiye de yararlanmaktadır. Türkiye'nin ABD'ye yönelik 1.2 milyar dolarlık ihracatı bu kapsamda ABD'ye vergisiz ve düşük vergi ile girmektedir. ABD'nin ciddi miktardaki dış ticaret açığı nedeniyle, başta Kongre olmak üzere ilgili taraflarca, söz konusu sistemin gözden geçirilmesi, Türkiye gibi ekonomik olarak belirli bir güce erişmiş ülkelerin sistemden çıkartılarak, sadece az gelişmiş ülkelere indirgenmesi istenmektedir.

Türkiye – ABD arasındaki ticaret 1996 yılından bu yana artış göstermektedir. 2002-2006 yılları arasında dış ticaret Türkiye lehine bakiye vermiştir. 2005 yılında tekstil kotalarının kalkmasıyla birlikte, Türkiye ABD tekstil ve konfeksiyon pazarındaki gücünü başta Çin olmak üzere rakip ülkelere kaptırmış ve 2006 yılından sonra dış ticaret dengesi ABD lehine dönmüştür.

Türkiye - ABD Dış Ticareti (Milyar Dolar)				
Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Dış Ticaret Hacmi
1996	1.8	2.8	-1.0	4.6
2000	3.0	3.7	-0.7	6.7
2005	5.2	4.2	+1.0	9.4
2007	4.6	6.5	-1.9	11.1
2010	4.2	10.5	-6.3	14.7
2011	5.2	14.7	-9.5	19.9
2012	6.3	12.5	-6.2	18.5
2013	6.7	12.1	-5.4	18.8
2014	7.4	11.7	-5.3	19.1

Kaynak:US Census Bureau

Son yıllarda, Türkiye'nin ABD'ye ihracatının, ithalatından daha fazla arttığı ve dış ticaret açığının daraldığı görülmektedir. Bununla birlikte, iki ülke arasındaki yaklaşık 20 milyar

dolarlık ticaret hacmi ABD'nin 4 trilyon dolar dış ticaret hacminde çok düşük bir yere sahiptir. Türkiye ABD'nin 2014 yılında toplam 2.4 trilyon dolar seviyesindeki ithalatında, % 0,3 paya tekabül eden 7.4 milyar dolar ile 38. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin ABD'nin 1.6 trilyon dolar olan ihracatındaki payı ise 11.7 milyar dolar ile % 0,7'dir ve 26. sırada yer almaktadır. Bu oranlar, Türkiye'nin aşağı yukarı ABD ile aynı büyüklükte olan AB ile ticaretindeki oranlar ile mukayese edildiğinde ne kadar düşük olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin 2013 yılında ABD'ye ihracatında; başta hafif ticari araçlar olmak üzere yaklaşık 1 milyar dolar ile nakil vasıtaları ve yedek parçaları ilk sırada yer almakta bunu sırasıyla 600 milyon dolar ile inşaat demiri, 345 milyon dolar ile uçak parçaları, 322 milyon dolar ile mermer, 241 milyon dolar ile konfeksiyon, 476 milyon dolar ile sanayi makinaları, 222 milyon dolar ile elektrikli ev aletleri, 193 milyon dolar ile sentetik kumaşlar, 193 milyon dolar ile tütün, 193 milyon dolar ile sondaj boruları, 131 milyon dolar ile mücevher, 104 milyon dolar ile meyve suyu konsantresi ve 102 milyon dolar ile başta zeytinyağı olmak üzere yemeklik sıvı yağlar izlemektedir. Türkiye'nin son yıllarda, ABD'nin 175 milyar dolar büyüklüğündeki otomotiv piyasası ile 23 milyar dolar büyüklüğündeki elektrikli ev aletleri piyasasına açılması, ihracat açısından önemli bir gelişmedir.

Türkiye'nin ABD'den yaptığı ithalatın neredeyse yarısını yıllar itibarı ile 1 milyar dolar civarında seyreden pamuk, 1.8 – 2.5 milyar arasında seyreden hurda demir, 1 – 2.2 milyar dolar arasında seyreden uçak alımı ve 500 milyon dolar civarındaki taş kömürü oluşturmaktadır. Bu ürünleri sırasıyla, 1.3 milyar dolar ile akaryakıt, 438 milyon dolar ile plastik maddeler, 370 milyon dolar ile organik kimyasallar, 297 milyon dolar ile badem ve ceviz, 229 milyon dolar ile sanayi makinaları, 225 milyon dolar ile kağıt hamuru, 203 milyon dolar ile hayvan yemi, 176 milyon dolar ile soya fasulyesi, 126 milyon dolar ile ilaçlar, 126 milyon dolar ile askeri malzeme parçaları, 123 milyon dolar ile haberleşme ekipmanları ve 107 milyon dolar ile buğday takip etmektedir.

İthal kalemlerinin içinde belki de en ilginç; kişi başına yaklaşık 10.000 dolar gelire sahip Türkiye'nin, kişi başına geliri yaklaşık 50.000 dolar olan ABD'den 2013 yılında 297 milyon dolar değerinde badem ve ceviz ithal etmesidir.

ABD'nin 2013 yılı itibarı ile 4.661 milyar dolara ulaşan 2.607 milyar doları Avrupa'da gerçekleştirilen doğrudan yatırımı içinde Türkiye 5.3 milyar dolar gibi düşük bir paya sahiptir. ABD'nin çektiği toplam 2.764 milyar dolar doğrudan yatırımın 1.934 milyar doları Avrupa'dan gelmiştir. Türkiye'nin ABD'deki yatırımı 838 milyon dolardır.¹⁴

İthal ve ihraç kalemleri bakımından genel olarak Türkiye ve ABD birbiriyle rekabetçi durumda değildir. Türkiye ABD pazarında, ABD'nin rekabet gücünü kaybettiği klasik sektörlerde üçüncü ülkelerle rekabet ederken, ABD'nin Türkiye'deki rakipleri teknoloji ağırlıklı ürünlerde gelişmiş ülkelerdir.

Rakamlardan da görüleceği üzere, iki ülke arasındaki mevcut ekonomik ve ticari ilişkiler, ülkelerin sahip olduğu potansiyeli yansıtmaktan uzaktır. Bu itibarla, var olan potansiyeli harekete geçirmek için yeni bir ivmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

4.5. TÜRKİYE – ABD HÜKÜMETLER ARASI İLİŞKİLER

ABD'nin yıllara dayanan yakın müttefiki, zaman zaman görüş ayrılıkları yaşanmakla birlikte global dış politikada ABD ile birlikte hareket eden, Batı dünyasının güvenliği için büyük yük ve riskler üstlenmiş Türkiye'nin bu ülke ile ilişkileri, Pentagon, Dışişleri ve Beyaz Saray bürokrasisinde siyasi ve askeri alanda sıkışmıştır.

Taraflar arasında, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 1985 yılında, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması 1996 yılında imzalanmıştır. Karşılıklı ticari ve yatırım ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla, 1999 yılında Türkiye – ABD Ticaret ve Yatırım Konseyi (TIFA – Trade and Investment Framework Agreement) kurulmuştur. Konseyin eş başkanlığını Türkiye'den Ekonomi Bakanlığı ile Beyaz Saray'a bağlı Ticaret Temsilciliği'nden (USTR – US Trade Representative) Müsteşar Yardımcıları yapmaktadır. Ayrıca, 2002 yılında her iki ülkenin Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcıları'nın eşbaşkanlığını yaptığı Ekonomik Ortaklık Konseyi (EOK) ihdas edilmiştir. 2009 yılında da Enerji Çalışma Grubu oluşturulmuştur.

TIFA ve EOK hemen hemen her yıl dönüşümlü olarak toplanmaktadır. Farklı iki yapı olmalarına rağmen, gündemleri aynı ve genelde firmaların karşılaştıkları sorunlara yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla, bu iki yapı, ilişkilere bugüne kadar farklı ve yeni bir boyut kazandıramamıştır. Kazandırması da mümkün değildir. Zira, içinde bulunduğumuz dünya ticaret sisteminde, bunun ancak serbest ticaret anlaşması gibi tercihli bir düzenleme ile gerçekleştirilmesi mümkün bulunmaktadır. O da TTIP ilan edilinceye kadar, gümrük birliği nedeniyle telaffuz bile edilememiştir.

Başkan Obama'nın ilk dönem seçiminin hemen ardından ilk deniz aşırı seyahatini Nisan 2009'da Türkiye'ye yapması, Yönetimin Türkiye'ye attığı önemin bir göstergesidir. 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile yaptığı görüşmede, taraflar, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri askeri ve siyasi alandaki mevcut stratejik seviyeye çıkarmayı kararlaştırmışlardır. Bu amaç için ilk somut adım, R. Tayyip Erdoğan'ın Başbakan olarak Kasım 2009'da ABD'ye yaptığı resmi ziyaret sırasında atılmıştır. Başkan Obama ile yapılan görüşmede, taraflar arasında bakanların da yer alacağı Stratejik Ekonomik ve Ticari İşbirliği Çerçevesi (Framework for Strategic Economic and Commercial Cooperation – FSEC) kabul edilmiş ve Türkiye'den Ekonomiden Sorumlu Başbakan Yardımcısı ile Ekonomi Bakanı, ABD'den Ticaret Temsilcisi (Kabine Üyesi) ve Ticaret Bakanının eşbaşkanlığında ilgili kurum temsilcilerinden oluşan bir komite kurulmuştur. Ayrıca, bu komiteye tavsiyelerde bulunmak üzere, Ticaret Bakanlığı ile Ekonomi Bakanlığı Müsteşarları'nın himayesinde, taraflardan sınırlı sayıda işadamlarının katılımıyla İş Konseyi ihdas edilmiştir. Bu yapılanma, tamamen aynı olmasa da, 1995'lerde ABD ile AB arasında kurulan ve TTIP'ı hazırlayan yapılanma ile benzerlik arz etmektedir. Zaman zaman aksamalar olmakla beraber her yıl dönüşümlü olarak Washington DC ve Ankara'da 4 ilgili Bakanı bir araya getirmesi bakımından FSEC, ekonomik ve ticari ilişkilerin geleceği bakımından önemli bir mekanizma olarak görülmektedir.

16 Mayıs 2013'te R. Tayyip Erdoğan'ın Başbakan olarak ABD'ye yaptığı resmi ziyarette, TTIP'in Türkiye'ye etkisi üzerinde durulmuş, doğabilecek olumsuz etkilerin bertaraf edilmesi ve ekonomik ve ticari ilişkilerin stratejik seviyeye çıkarılması amacıyla Türkiye'nin, ABD – AB arasında yürütülen görüşmelere paralel olarak ABD ile bir STA müzakere etmeyi arzu ettiği

dile getirilmiştir. Görüşmeler sonucu, eş başkanlığını ABD Ticaret Temsilcisi ile Türkiye’den Ekonomi Bakanı’nın yapacağı Yüksek Seviyeli Komite (High-Level Committee) kurulmuştur. ABD Ticaret Temsilcisi aynı zamanda TTIP ile ilgili olarak kurulan Yüksek Seviyeli Çalışma Grubunun (High-Level Working Group On Jobs and Growth) da eş başkanıdır. Aynı gün ABD Ticaret Odasının düzenlediği ve iki taraftan yaklaşık 1.000 iş adamının katıldığı konferansta, Başkan Yardımcısı Biden yaptığı konuşmada, Türkiye ile başlatılacak çalışmanın, belki de AB’den daha önce tamamlanabileceğini belirtmiştir. Tüm bu gelişmeler, Obama yönetiminin Türkiye’ye karşı samimiyeti ve yakınlığının bir göstergesi olarak yansımıştır. Ancak gelişmeler, beklenen ölçüde olmamıştır. Bunun bir çok nedeni vardır. Bunlardan bazılarını aşağıda değinilecektir.

Her şeyden önce, Türkiye’nin sadece STA ve bunu AB’den ayrı yapmak istemesi, daha önce AB ile yapılan yanlışlığın devamıdır ve bu, gümrük birliğinin ruhuna aykırıdır. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararında belirtilen 5 yıllık süre, yeni yapılacak STA’ları değil, AB’nin daha önce akdettiği anlaşmaların üstlenilmesine yöneliktir. Türkiye’nin ayrı STA yapmak istemesi, yukarıda belirtildiği üzere gümrük birliğine aykırı olduğu gibi uygulamada, birçok zorluğu da beraberinde getirmiş ve hatta bazı ülkeler STA imzalamaya yanaşmamıştır.

Öte yandan, TTIP bir STA olmayıp bir bütün olarak müzakere edilen onlarca anlaşmadan sadece biridir. Konuya bu açıdan bakıldığında, zaten OGT’yi üstlenerek sanayi ürünlerinde çok düşük vergi uygulamakta olan Türkiye ile, sadece bir STA imzalanması ABD için fazla önem taşımamaktadır. Kaldı ki, TTIP kapsamında AB’nin kaldıracağı vergileri, yine gümrük birliğinin kapsamında, Türkiye’nin tek taraflı olarak üstlenmesi de gerekebilecektir. Bu itibarla, ABD Ticaret Temsilcisi ve aynı zamanda Türkiye-ABD, AB-ABD Yüksek Seviyeli Komite ve Çalışma Grupları’nın da eş başkanı olan Başkan Obama’nın eski Ekonomi Danışmanı Michael Froman yaptığı açıklamada; Türkiye ile öncelikle ticareti kolaylaştırıcı tedbirler üzerinde çalışmak istediklerini, bu aşamada STA’nın gündemlerinde olmadığını belirtmiştir. Diğer bir husus ise, Türkiye’nin kamu ve özel sektör kurumlarının geçen sürede dağınık bir görüntü sergilemeleridir. Kurumların gücü “biz” yerine “ben” odaklı kullanmaları, faydadan çok zarar getirmektedir. Mevcut gümrük birliği nedeniyle TTIP’in doğuracağı olumsuzlukların bertaraf edilmesi ve Türkiye ABD arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin olması gereken noktaya taşınabilmesi amacıyla, belki de en ideali, Japonya’nın TTIP’e sonradan katılması (docking) gibi, Türkiye’nin TTIP müzakerelerine gelinen noktadan itibaren dahil olmasıdır. Türkiye bu güce sahiptir.

Muhatabımız ABD, farklı kültür ve farklı yönetim sistemine sahiptir. Bu ülkede, muhalefetin savunma bakanı tecrübesine binaen görevde tutulmakta, yine muhalefetten eski devlet başkanları mevcut başkan adına, siyasi ilişkilerin gergin olduğu ülkelerle diplomatik girişimlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu farklılıklar ülkesinde, bu güne kadar Türkiye’ye samimi şekilde destek veren Başkan Obama’nın, bunun ötesinde Türkiye için “Ben istiyorum” demesi mümkün değildir. Kaldı ki, ticaret politikası yetkisi Kongre’dedir. Bu itibarla ABD’de karar alma sürecinde ilgili tarafların isteği, diğer ifadeyle, kamuoyu belirleyici rol oynamaktadır. Ticaret politikalarında ilgili taraflar, politikacıların aynı zamanda seçim sponsorları da olan iş dünyasıdır. Bugüne kadar pek çok STA’nın Kongre, Beyaz Saray ve Ticaret Temsilciliği nezdinde savuculuğunu toplu olarak iş adamları ve meslek örgütleri yapmıştır. Bu sebeple ABD’nin

başkenti Washington DC aynı zamanda loby şehri olarak anılır. Gerçekten, ABD'nin önde gelen tüm şirketlerinin başkentte bir başkan yardımcısı yönetiminde ciddi yapılanmaları mevcuttur. Türkiye açısından da, ABD iş dünyasının “Biz de istiyoruz” demesi gerekmektedir. Geline nokta düğümün çözümü, ABD’de bilinen TOBB ile TÜSİAD’ın, ABD’li muhatapları başta ABD Ticaret Odası (US Chamber), Business Roundtable olmak üzere, National Association of Manufacturers gibi ABD’nin diğer önde gelen sanayi ve tarım alanlarındaki meslek örgütlerini birlikte harekete geçirerek, ABD iş aleminin Türkiye’nin TTIP’e katılımını desteklediğini ortaya koymasıyla mümkün görülmektedir. Konu ayrıca, AB’yi de ilgilendirdiğinden, Eurochambers ve BusinessEurope’un da söz konusu iş birliğine dahil edilmesi yararlı olacaktır. Buna paralel olarak, Türkiye – ABD İş Konseyi’nin de Türkiye ile iş yapan ve iş yapma potansiyeli olan firmaları koordine ederek, yukarıda sözü edilen merciler nezdinde girişimde bulunmasında ve konunun düşünce kuruluşlarının gündemine taşınmasında, etkili bir lobicilik bakımından, fayda mütalaa edilmektedir. Daha önce değinilen yapılanmalar dikkate alınarak, TOBB ve TÜSİAD’ın muhatapları ile birlikte, iş dünyasının koordinasyonu, kamu otoriteleri ile gereken işbirliğinin sağlanması ve ilgili merciler nezdinde ortak girişimlerde (lobicilik) bulunması amacıyla; saygın lobicilik ve hukuk firmaları destekli, sözü edilen kuruluşların Başkanları ve firmaların CEO’larından oluşan bir dialog (business dialogue) mekanizması kurabilecekleri akla gelmektedir.

ABD Anayasası, başta ikili ve çok taraflı anlaşmaların yapılması olmak üzere dış ticaret politikası yetkilerini Kongre’ye vermiştir. Bu her anlaşma öncesi Başkanın Kongre’den yetki alması gerektiği anlamına gelmemektedir. Ancak, yapılan anlaşmaların onaylanması sırasında Kongre, her maddeyi detaylı bir şekilde tartışmaya açmakta ve gerektiğinde maddelerin yeniden müzakere edilmesini isteyebilmektedir. Zaman tasarrufu ve kabul edilmiş maddelerin yeniden müzakereye açılmasının ortaya çıkaracağı zorluklarının bertaraf edilmesi amacıyla zaman zaman Başkan Kongre’den “Fast Track” diye tanımlanan geçici yetki istemektedir. Söz konusu yetkinin verilmesi durumunda Kongre, yapılan anlaşmaları madde madde görüşmek ve onaylamak yerine, anlaşmayı bütünüyle ya kabul yada reddetmektedir. Bu çerçevede, Başkan Obama Kongre’den TTIP ve TTP için yetki istemiş durumdadır. Yukarıda sözü edilen özel sektör iş birliğinin ilk girişiminin, Kongre’de 150 üyeye ulaşmış bulunan Türkiye dostluk grubunun da desteğiyle, Türkiye’nin gündemdeki “Fast Track” kapsamına dahil edilmesi yönünde yapılmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

4.6. TTIP’İN TÜRKİYE EKONOMİSİNE OLASI ETKİSİ

TTIP’in Türkiye ekonomisine olası etkisi üzerine detaylı bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Şayet böyle bir çalışma yapılmamış veya yaptırılmamış ise bu, ciddi bir eksikliklerdir. Zira, tarafları, böyle bir iş birliğinden kazanımlarını ve kayıplarını detaylı bir şekilde ortaya koymadan, aynı masa etrafına getirmek güç olacaktır. Bununla beraber, Türkiye’nin mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde gümrük birliğinden elde ettiği kazanımları tek taraflı olarak ABD ile paylaşacak olması ve ABD pazarında, AB karşısında rekabet şansının azalması nedeniyle TTIP’ten en olumsuz yönde, en fazla etkilenecek ülke olacağı üzerinde bir fikir birliği mevcuttur.

Prof. Gabriel Felbermayer, Benedict Heid ve Sybille Lehwald’un Transatlantik Trade and Investment Partnership (TTIP): WHO benefits from a free trade deal, Global Economic

Dynamics – Beteismann Stiftung’da yer alan çalışmasında, Türkiye’nin TTIP’den kaybının % 2,5 olacağı, bunun da 20 milyar dolara tekabül ettiği belirtilmektedir. Ayrıca söz konusu çalışmada; 2010 yılındaki % 11,8 oranındaki işsizlik oranı dikkate alınarak yapılan hesaplamada istihdam kaybının % 0,42 ile 94.831 kişiye tekabül edeceği ifade edilmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’ndan Didem Güneş, Merve Mavuş ve Arif Oduncu’nun The Possible Effects of TTIP on Turkish Economy isimli raporunda; Türkiye’nin TTIP’e taraf olması durumu ile olmaması durumu arasında GSYH’de yaklaşık 35 milyar dolarlık farkın doğacağı öngörülmektedir.

Anılan raporda, Türkiye’nin TTIP süreci dışında kalması ve sürece dahil olması durumlarının AB ve ABD ekonomilerine etkisi aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Reel GSYH Değişimi (%)				
	Türkiye Hariç		Türkiye Dahil	
	AB	ABD	AB	ABD
Tarifelerin Kaldırılması	0,009	0,004	0,009	0,006
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	0,151	0,185	0,171	0,190
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma (spillover) Etkisi	0,264	0,300	0,280	0,304

Türkiye’nin sürece dahil olmadığında, AB ve ABD GSYH’larında sırasıyla % 0,264 ve % 0,300 nispetinde olacak artışların, Türkiye’nin dahil olduğunda yine sırasıyla % 0,280 ve % 0,304’e yükseleceği hesaplanmaktadır.

Türkiye Ekonomisine Etkisi				
	Türkiye Hariç		Türkiye Dahil	
	GSYH Değişimi (%)	İhracat Değişimi (%)	GSYH Değişimi (%)	İhracat Değişimi (%)
Tarifelerin Kaldırılması	-0,132	-0,114	0,460	1,303
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	-0,561	-0,450	4,001	6,974
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma (spillover) Etkisi	-0,191	-0,129	3,793	6,849

Türkiye sürece dahil olması durumunda, dahil olmamasına göre, GSYH’sının %4, ihracatının ise % 6’nın üzerinde artış kaydedeceği ifade edilmektedir.

Çalışmalarda göz ardı edilen, bu tür entegrasyonların psikolojik boyutudur. Türkiye’nin sürece dahil olması durumunda, Türkiye ve ABD ekonomilerine etkinin, hesaplanan rakamların çok üzerinde seyredeceği tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, Türkiye’nin süreç dışında kalması durumunda, Türkiye’de mevcut, aynı zamanda ABD’ye ihracat yapan firmalar ile, ABD’den benzer şekilde yatırım yapacak firmaların yatırımlarının TTIP’in sağlayacağı gümrük vergisi avantajı nedeniyle, AB’ye kaydırma riski bulunmaktadır.

5. TTIP – TÜRKİYE İLİŞKİSİ

Ortaya konan veri ve bilgiler, Türkiye'nin TTIP'e dahil edilmesinin, tüm taraflarının lehine olacağını göstermektedir. Bununla beraber, konu bir kez de ekonomik, hukuki ve jeokültürel boyuttan ele alınacaktır.

5.1. EKONOMİK BOYUT

Daha önce de vurgulandığı üzere, AB ile 1996 yılında yürürlüğe konulan Gümrük birliği, Türkiye ekonomisi ve AB ile ekonomik ve ticari entegrasyon bakımından bir dönüm noktasıdır. Geçen sürede taraflar arasındaki dış ticaret hacmi 37 milyar dolardan 155 milyar dolara çıkmış, yatırımlarda ciddi artış sağlanmıştır. Bugün Türkiye, AB'nin toplam ithalatında % 3 pay ile 7. sırada, ihracatında ise % 4,5 pay ile 5. sırada yer almaktadır. Karşılıklı ticari ve ekonomik ilişkiler her geçen gün daha da derinleşerek yükselişini sürdürmektedir.

Benzer tabloyu Türkiye – ABD ilişkilerinde görmek mümkün değildir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 20 milyar dolar civarında olup Türkiye, ABD'nin toplam ihracatında % 0,7 pay ile 26., ithalatında ise % 0,3 pay ile 38. sırada yer almaktadır. ABD'nin Türkiye'deki yatırım miktarı, bu ülkenin toplam dış yatırımlarında sadece % 0,1 paya sahiptir. AB ve ABD ekonomilerindeki benzerlik dikkate alındığında, yukarıdaki rakamlar, Türkiye – ABD ekonomik ve ticari ilişkilerinin ne kadar düşük bir seviyede olduğunu göstermektedir. 2013 yılında 20 milyar olan Türkiye – ABD ticaret hacminin, yaklaşık 4 trilyon dolar olan toplam ticaret hacmindeki % 0,5 olan payının % 1'e çıkartılması 40 milyar, % 2'ye çıkartılması 80 milyar dolar dış ticaret hacmine tekabül edecektir. İki ülke de bu rakamlara ulaşma kapasitesine sahiptir. Ancak, ABD her geçen gün pek çok ülke ile tercihli ticaret düzenlemesi yaparken, Türkiye'nin bunun dışında kalması, sözü edilen hedeflerin gerçekleşmesi bir tarafa, Türkiye'nin ABD piyasasında rekabet gücünü kaybetmesi nedeniyle mevcut ticaret hacminin sürdürülmesini bile güçleştirmektedir. Bu çerçevede, ABD şayet Türkiye ile ekonomik ve ticari ilişkilerini, siyasi ve askeri alanda olduğu gibi stratejik seviyeye yükseltme konusunda samimi ise bu ancak taraflar arasında tercihli düzenleme ile mümkündür. Kaldı ki, tarım ve hizmetleri de kapsayacak bir düzenleme, her iki ülkenin lehine ve fakat daha ziyade ABD lehine olacaktır.

5.2. HUKUKİ BOYUT

AB ile ihdas edilen gümrük birliği; STA'dan farklı olarak ortak bir gümrük alanı oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, STA imzalayan taraflar kendi aralarında tercihli bir düzenleme yaparken üçüncü ülkelere karşı ortak bir taahhüte girmemekte ve her taraf kendi tarifelerini ve iç mevzuatını uygulamaya devam etmektedir. Bu durumda, STA'ya taraf bir ülkeye giren üçüncü ülke menşeli ürün, o ülke tarafından vergileri alınmış olsa bile STA'ya taraf diğer ülke ve ülkelere serbestçe geçme hakkına sahip olmamakta, geçmesi durumunda geçeceği ülkenin vergi ve diğer mevzuatına tabi tutulmaktadır. Halbuki, gümrük birliğinde ortak vergi ve mevzuat uygulandığından taraflardan birine giriş yapan üçüncü ülke menşeli ürün gümrük birliğine taraf tüm ülkelerde serbest dolaşım hakkı kazanmaktadır. AB ile kurulan gümrük birliğinin oluşturduğu gümrük alanının giriş kapılarından Habur ile Almanya'nın Hamburg, Fransa'nın Lion, İtalya'nın Venedik, İngiltere'nin Londra gümrük kapıları arasında herhangi bir fark

bulunmamaktadır. STA’da tarafların ortak sorumluluğu yokken gümrük birliğinde üçüncü ülkelere karşı ortak sorumluluk mevcuttur. Bu ortak sorumluluk, üçüncü ülkeler açısından “Tüzel Kişilik” ifade etmektedir. Dolayısıyla, oluşturulan gümrük alanlarındaki her türlü tasarruf, ayrı ayrı taraf olan ülkelere değil, tüzel kişiliğe aittir. Daha açıkçası, gümrük birliğinde yapılacak tasarruf, gümrük birliğinin tarafı tüm ülkelerin katılımıyla mümkündür.

Türkiye ile AB arasında gümrük birliğini oluşturan 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) da aslında, bölgesel entegrasyonları düzenleyen GATT’ın XXIV. maddesinin ruhuna uygun olarak kaleme alınmıştır.

Anılan kararın 4. maddesinde “Bu kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Topluluk ve Türkiye arasında ithalat ve ihracattaki gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimler tamamen kaldırılır. Topluluk ve Türkiye bu tarihten itibaren ithalat ve ihracatta yeni gümrük vergileri ve eş etkili vergi ve resimler koymaktan kaçınır. Bu hükümler mali nitelikli gümrük vergileri içinde geçerlidir” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm çerçevesinde, GATT’ın XXIV. Maddesinde öngörülen gümrük birliğinin birinci prensibi olarak, Topluluk ve Türkiye, birbirine uyguladıkları ticarete konu malların önemli bir bölümünü teşkil eden sanayi ürünleri ile işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi payına tekabül eden gümrük vergilerini ve eski toplu konut fonu gibi gümrük vergisi niteliğinde olan vergilerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırmışlardır. Daha öncede değinildiği üzere, Topluluk, sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini daha önce Türkiye için kaldırmıştı. Bu madde ile, daha ziyade Türkiye, gümrük birliğinin oluşumunu sağlayacak yükümlülükleri yerine getirmiştir.

OKK’nın 13. maddesinde;

“1. Bu Kararın yürürlüğe giriş tarihinde, Türkiye, Topluluk üyesi olmayan ülkelerle ilişkilerinde ortak gümrük tarifelerini uygulayacaktır.

2. Türkiye Ortak Gümrük Tarifesindeki değişiklikleri göz önünde bulundurarak, gerektiğinde kendi gümrük tariflerinde ayarlamalar yapar.

3. Gümrük İşbirliği Komitesi, 1. ve 2. fıkraların uygulanması için gerekli tedbirleri belirleyecektir.”

denilmektedir.

1. fıkra, GATT’ın XXIV. Maddesinde öngörülen gümrük birliğinin ikinci prensibi olan, üçüncü ülkelere karşı aynı vergilerin uygulanmasını öngörmektedir. Zaten, bu prensip gümrük birliğini STA’dan ayırmaktadır. Ancak, 2. Fıkroda yer alan ifade 1. fıkra ile çelişmekte ve gümrük birliğinin ikinci prensibini haleldar etmektedir. Birincisi, üçüncü ülkelere uygulanacak vergiler Kararda belirtildiği üzere “Ortak” vergilerdir. Diğer bir ifadeyle, taraflardan birine değil, tümüne aittir. Dolayısıyla, bu vergilerde yapılacak tasarrufun, birlikte yapılması, oluşturulan gümrük alanının tümüne etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. İkincisi, 2. fıkroda yer alan, Türkiye gerektiğinde, OGT’de olabilecek değişiklikleri kendi gümrük tarifesine uyarlar ifadesi uyarlamaya elverişli anlamına da gelmektedir. Bu durumda, üçüncü ülkelere, aynı gümrük birliğine

tarafların farklı vergi uygulamasını ortaya çıkartır ki, bu, gümrük birliğinde değil ancak STA'da mümkündür. OKK'nın ilerleyen maddelerinde Türkiye'nin OGT'den farklı gümrük vergisi uygulaması konusunda belirli bir süre kararlaştırılabileceğine yer verilmesi ile, yukarıda belirtilen sıkıntının aşılmasının amaçlandığı düşünülmektedir.

Ortak gümrük alanında üçüncü ülke menşeli malların serbest dolaşımının sağlanabilmesi için, Ortak Gümrük Tarifeleri'nin uygulanması yanında OKK'nın 16. maddesi “Türkiye, ticaret politikalarını Topluluğun ticaret politikalarıyla uygun hale getirmek amacıyla, bu kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, 5 yıl içinde, Topluluk tercihli gümrük rejimine aşamalı olarak uyum sağlar. Bu uyum, hem otonom rejimleri, hem de üçüncü ülkelerle yapılan tercihli anlaşmaları kapsar. Bu amaçla Türkiye gerekli tedbirleri alacak ve ilgili ülkelerle karşılıklı yarar esasına göre müzakerelerde bulunacaktır. Ortaklık Konseyi, kaydedilen gelişmeleri dönemler itibariyle gözden geçirir” hükmüyle Türkiye'nin ortak ticaret politikalarına uyumunu da öngörmektedir. Açıkçası, söz konusu madde, Türkiye'nin, Topluluğun tercihli ticaret anlaşması imzaladığı ülkelerle benzer anlaşmaları, imzaladığı gümrük birliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl içerisinde yapmasını hükme bağlamaktadır. Gümrük birliği ruhuna uygun olan bu hüküm, aynı zamanda gümrük birliğinin yürürlüğe girmesinden sonra gündeme gelecek STA'ların birlikte müzakare edilmesine işaret etmektedir. Ancak, uygulamada, Türkiye'nin bir başvuruyla, birlikte yerine paralel anlaşma yapmayı talep ettiği ifade edilmektedir. Şayet böyle bir talep var ise, bu gümrük birliğinin prensipleri ile çelişmektedir. Kaldı ki, üçüncü ülkelerle ayrı ayrı yapılmakta olan STA'larda karşılaşılan zorluklar da bunu göstermektedir.

Hal böyle iken, AB'nin ABD ile TTIP bağlamında Türkiye dahil edilmeden bir STA imzalayarak karşılıklılık ilkesi çerçevesinde gümrük vergilerini kaldırması durumunda, Türkiye, ABD için ya mevcut OGT'leri uygulamaya devam edecek yada tek taraflı olarak ABD için gümrük vergilerini kaldıracaktır. Türkiye'nin OGT'leri uygulamaya devam etmesi durumunda, karşılaşılabilecek zorluklar bir tarafa, gümrük birliğinde aynı ülkeye karşı farklı iki OGT uygulaması söz konusu olacaktır ki bu, gümrük birliği ilkelerine aykırıdır. Türkiye, ABD için gümrük vergilerini tek taraflı kaldırma yoluna gitmeyi seçse, bu defa, bunun GATT'da yerleştirilecek hukuki dayanağı bulunmamaktadır.

5.3. JEOKÜLTÜREL BOYUT

Dünyada, çağı değiştiren bilimsel gelişmeler ve kültürel anlamdaki küreselleşmeye rağmen, maalesef kökleri tarihi derinliklere inen medeniyetler arası çatışmalar hala devam etmektedir. Şaşırtıcı olan bu çatışmanın, daha ziyade eşitlik, hoşgörü ve barış çağrısı yapan aynı tanrıya inanan dinler arasında yaşanmasıdır. Bu ortak çağrı dikkate alındığında dinler, çatışmada “sebe” değil “araç” durumundadır. Çözümü ise “ötekileştirme” yerine toplumları “kaynaştırma” da yatmaktadır. Daha yakın zamanda, Avrupa'da derin acılara neden olan, bir ölçüde dinsel ayrımcılığa dayanan çatışmaların, toplumlararası entegrasyonla bugün neredeyse unutulmakta olduğu bunun açık bir göstergesidir.

Bu açıdan bakıldığında, Batı ve Doğu kültürlerini yıllarca bir arada barındıran Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden kurulan Türkiye, bugün laik yapısıyla doğu kültürü ile batı medeniyetinin entegre olabileceğini göstermiş ve farklı iki medeniyeti birbirine bağlayan

köprü olma özelliğini sürdürmektedir. Türkiye'nin bu idari yapısı ve son yıllarda ekonomisinde kaydettiği gelişme, köklü tarihi ve kültürel ilişkilerinin bulunduğu İslam dünyasında yakinen takip edilmektedir. Arap baharının arkasındaki önemli nedenlerden biri de Türkiye'nin farklı medeniyetleri bünyesinde barındıran bu yapısının örnek alınması isteğidir. Bu itibarla, Türkiye'nin batı dünyası ile diyalogu ve iş birliği, medeniyetler arası diyalogun gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu iş birliğinin samimiyeti de aynı zamanda sözü edilen ülkelere yakinen izlenmektedir.

6. SONUÇ

Küreselleşme dünyada her alanda radikal değişikliklere sebep olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Global ekonomide ve ticarete kaydedilen gelişme, artan nüfusa rağmen, ortalama refah seviyesinin artmasını sağlamıştır. 2050 yılına gelindiğinde nüfusun 9 milyarı aşması buna mukabil, refah artışının bugünkü ortalamasının üzerinde olması beklenmektedir. Ancak, kaydedilen bu gelişmeye rağmen, halen nüfusun %1'i global refahın % 60'ına sahip ve 1 milyardan fazla kişi aşırı açlıkla mücadele ederken 2.3 milyar kişi açlık sınırı altında yaşamaktadır.

Global gelişmeler global sorunları ve sorumlulukları da beraberinde getirmiştir. Çok fazla değil bundan 60 yıl önce birbirinden 5 km mesafede olan iki yerleşim biriminin kültürleri ve yaşam koşulları farklı, birbirleriyle irtibatları efsane denilecek şekilde az, üzüntüleri ve sevinçleri kendi içlerinde yaşanırken, bugün bu mesafe, sadece söz konusu yerleşim birimleri arasında değil, bu toplumlar ile dünyanın en uçra köşesindeki insanlar arasında kalkmış durumdadır. Artık, herkes birbirinden anında haberdar, gizlilik kalmamış, sorunlar, çözüm yolları, sevinçler ortak hale gelmiştir. Söz konusu küçülme, ortaya çıkan sorunların da birlikte çözümünü gerektirmektedir. Zaten, daha önce yerel olarak çıkan, yerel olarak çözülen sorunlar günümüzde herkesin sorunu haline gelmiş, çözümü de herkesi ilgilendirmektedir. Hiç kimsenin “bana ne” deme lüksü kalmamıştır. Çünkü, bir taraftaki sorun er geç diğer tarafa sıçramaktadır. Bu itibarla, dünyanın artık ekonomiden ticarete, finansman yönetim sistemine global kurallara ihtiyacı bulunmaktadır.

Gelir dağılımındaki farklılıklar ve ciddi açlık sorunlarını sürekli gıda yardımıyla çözmek mümkün değildir. Kaldı ki, çalışabilecek insana olağanüstü durumlar dışında yardım, insan ruhuna da aykırıdır. Yukarıda sözü edilen global kuralların ortaya konması, yönetimlerde şeffaflığın sağlanması bu tür toplumlarda ekonomik gelişmeleri hareketlendirecektir. Ülkelerin işbirliğinden kaçınması durumunda ise, her aç ve işsiz insan, yine günümüzde küreselleşmeden nasibini alan hukuk dışı yapıların potansiyel kaynağı olmaya ve tüm insanlığı tehdit etmeye devam edecektir.

Dünya ticaretinde global boyutta kaydedilen ciddi mesafede, son yıllarda bazı ülkelerin işbirliğinden uzaklaşması nedeniyle ortaya çıkan tıkanıklığa alternatif olarak ortaya konulan TTIP ve TPP gibi geniş kapsamlı bölgesel entegrasyonların, global anlamda rekabeti olumsuz etkileyebileceği ve yukarıda sözü edilen toplumlararası uçurumu kapatma yerine derinleştireceği düşünülmektedir. Ancak, söz konusu oluşumlar, tüm ülkelere açık tutulması halinde, sözü edilen tıkanıkların asılmasına ve global anlamda işbirliğinin sağlanmasında etkili olabilecektir.

Türkiye, özellikle ekonomik ve ticari konularda, gümrük birliğinin etkisiyle aynı seviyede ki ülkelere göre, global sisteme daha fazla entegre olmuş durumdur. Bu deneyimle, bundan sonraki süreçte de söz konusu entegrasyonu daha derinleştirecek durumdadır ve budan hem Türkiye hem de diğer ülkeler yararlanacaktır. Aynı durum bölgesel entegrasyon için de geçerlidir.

Bu çerçevede, TTIP ve benzeri oluşumlarda Türkiye, müzakere konularından STA gibi sadece bir veya bir kaç yerine, adil rekabet şartlarında tümüne talip olmalıdır. Gümrük birliğinde olduğu gibi belki başta bazı zorluklarla karşılaşacak ancak orta ve uzun dönemde bu tür işbirliği tarafların tümünün menfaatine olacaktır. Türkiye'nin TTIP'e katılması, Türkiye'ye sağlanacak tek taraflı bir lütuf değil, yukarıda sözü edilen özellikle hukuki gerekçelerin ötesinde, tüm tarafların menfaatine olacak bir entegrasyon olarak görülmelidir. Sürecin ilerlemesi de iş dünyasının işbirliğine bağlıdır.

Türkiye'nin son yıllarda kaydettiği ekonomik gelişme, en önemlisi oluşturduğu altyapı takdire şayandır. Ancak, aday olduğu süper gelişmişler ile, gelir seviyesi, doğrudan yabancı sermaye girişi ve üretim modeli arasında büyük fark bulunmaktadır. Bu farkın azaltılabilmesi için, TTIP'le veya TTIP'siz, üretim modeli ve ticarete konu mallarda, klasik ürünlerden yüksek teknoloji ürünlerine geçişi sağlayacak dönüşüme ihtiyaç vardır. Bu dönüşümü gerçekleştirecek teşebbüs ruhu da oluşmuş durumdadır. Yapılması gereken özel sektöre, rakiplerinden farklı ve kaliteli ürün üretebilmesi için inovasyon ve araştırmaya yönelik desteğin ve ortamın sağlanması ve toplumun temelini oluşturan bireyler arasında rekabetin ön plana çıkartılmasıdır.

KAYNAKLAR

- 1) brics6.itamaraty.gov.br/ebout-brics/information-about-brics/ information-about-brics
- 2) The World Bank, World Development Report 2008, Agriculture for Development
- 3) World Agriculture Towards 2030/2050, Nikos Alexandratos and Jelle Bruinsma
ageconsearch.umn.edu/bitstream/96851/2/agris_on_line_2009_2_smutka_steininger_miffek.pdf
- 4) USDA-Department of Agriculture, Foreign Agriculture Service
- 5) The World Bank-Poverty Overview
- 6) Liberalizing Trade in Services: Lessons from Regional and WTO Negotiations, Bernard Hoekman, Aaditya Mattoo
- 7) Estimating the Global Economic and Social Impacts of Counterfeiting and Piracy
- 8) No One's World-Charles A.Kupchon
- 9) The History of Transatlantic Economic Cooperation: From Security Imperative to Economic Integration - Chris Luenen
- 10) Unctad - World Investment Report 2014
- 11) US Department of Commerce Bureau of Economic Analysis
- 12) <https://fas.org/sgp/crs/row/R43387.pdf>
- 13) Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment-An Economic Assesment-Final Project Report - March 2013
- 14) US Department of Commerce Bureau of Economic Analysis